श्रमिकांसाठी मराठी

COMMUNICATIVE MARATHI FOR LABOURERS

Sonalee Gujar
Girissha Tilak
Renuka Panchpor

RAJYA MARATHI VIKAS SANSTHA I UNIVERSITY OF MUMBAI

सोनाली गुजर / Sonalee Gujar
गिरिषा टिळक / Girissha Tilak
रेणुका पंचपोर / Renuka Panchpor

श्रमिकांसाठी मराठी
COMMUNICATIVE MARATHI FOR LABOURERS

संपादक / Editors

विभा सुराणा / Vibha Surana, मेहेर भूत / Meher Bhoot

संकल्पना आणि निर्मिती / Concept & Production

जर्मन विभाग, मुंबई विद्यापीठ /
Department of German, University of Mumbai

राज्य मराठी विकास संस्था, मुंबई /
Rajya Marathi Vikas Sanstha, Mumbai

प्रकाशन क्रमांक :
ISBN 978-93-85802-24-9

First Edition 2022
पहिली आवृत्ती २०२२

© राज्य मराठी विकास संस्था

क्रिएटिव्ह कॉमन्स ॲट्रिब्यूशन – शेअरअलाईक लायसन्स (CC BY-SA 4.0) ह्याअन्वये उपलब्ध
Published under Creative Commons Attribution – ShareAlike License (CC BY-SA 4.0)

- **प्रकल्प समन्वयक / Project Co-ordinator**

  सोनाली गुजर / Sonalee Gujar

  गिरिषा टिळक / Girissha Tilak

- **लेखक / Authors**

  सोनाली गुजर / Sonalee Gujar, गिरिषा टिळक / Girissha Tilak, रेणुका पंचपोर / Renuka Panchpor

- **सहलेखक / Co - Authors**

  वंदना गोकर्ण / Vandana Gokarn, देवश्री राऊत / Devshree Raut

- **संपादक / Editors**

  विभा सुराणा / Vibha Surana, मेहेर भूत / Meher Bhoot

- **मराठीसाठी तांत्रिक साहाय्य / Technical Support for Marathi**

  रेणुका पंचपोर / Renuka Panchpor, मिहिर कुळकर्णी / Mihir Kulkarni, मिहिर मडये / Mihir Madye, वंदना गोकर्ण / Vandana Gokarn, आर्या पिंपळीकर / Aarya Pimplikar

- **कला, मांडणी, चित्रे / छायाचित्रे / अक्षर जुळणी – Layout Design / Photos / Typesetting**

  गिरिषा टिळक / Girissha Tilak

- **संकेतस्थळ / Website**

  https://rmvs.marathi.gov.in/

ई-पत्ता / E-mail Address

rmvs_mumbai@yahoo.com

प्रस्तावना

श्रमिकांसाठी संवादात्मक मराठी हा अभ्यासक्रम खास श्रमिकांसाठी, म्हणजे जे भारताच्या इतर भागातून महाराष्ट्रात स्थलांतरित होतात आणि ज्यांना मराठी येत नाही अशा मजूर, कामगार, ऑटो रिक्षा आणि टॅक्सी चालक, फेरीवाले, रस्त्यावरील विक्रेते, बांधकाम मजूर यांच्यासाठी तयार करण्यात आलेला अभ्यासक्रम आहे. प्रामुख्याने प्रौढ आणि मराठीचे काही ज्ञान नसलेले आणि नव्याने मराठी शिकू इच्छिणारे असे अन्यभाषक श्रमिक हे या अभ्यासक्रमाचा लक्ष्य गट आहेत.

या अभ्यासक्रमाची रचना करताना, या विद्यार्थ्यांकडे कोणतीही भाषा वाचण्या-लिहिण्याचे फार कमी किंवा अजिबात ज्ञान नसण्याची शक्यताही विचारात घेतली आहे. अशा परिस्थितीत त्या विद्यार्थ्यांना संवादात्मक मराठीच्या अध्यापनासाठी हे पुस्तक शिक्षकांसाठी मार्गदर्शक आहे. या अभ्यासक्रमाचा भर दैनंदिन संभाषणातील मराठीवर आहे.

एकात्मिक संवादात्मक दृष्टिकोन वापरून तयार करण्यात आलेले हे पुस्तक म्हणजे अशा प्रकारचा पहिलाच प्रयत्न आहे. मराठी निजभाषक असलेले गिऱ्हाईक, लोक किंवा स्थानिक पोलिसांशी मराठीत संवाद साधता यावा यासाठी ते अन्यभाषक श्रमिकांना मराठी शिकवणे हा या अभ्यासक्रमामागील एकमेव उद्देश आहे.

या अभ्यासक्रमाचे अध्यापन वर्गात ३० तासांमध्ये करावे असे अपेक्षित आहे. यात ८ अध्ययन-घटकांचा समावेश आहे. यातील प्रत्येकअध्ययन-घटक ३ तासांत शिकवणे अपेक्षित आहे. हे विद्यार्थी निरक्षर असण्याची शक्यता अधिक असल्याने त्यांना लेखी सराव न देता अधिकाधिक तोंडी सरावांवर भर देणे अपेक्षित आहे. उजळणीसाठी ६ तास ठेवले आहेत. अभ्यासक्रमाच्या शेवटी तोंडी चाचणी ठेवली आहे.

या पुस्तकात श्रमिकांच्या दैनंदिन जीवनावर आधारित, विशिष्ट विषयांशी संबंधित अशी एकूण आठ प्रकरणे आहेत. या प्रत्येक प्रकरणात विशिष्ट घटक येतात, उदा.- विशिष्ट परिस्थितींमधील संवादात्मक मजकूर, सराव, खेळ, चित्रे, छायाचित्रे, दृक्श्राव्य घटक आणि हिंदीतील अर्थांसह शब्दसंग्रह. प्रत्येक प्रकरणाच्या शेवटी, विषयाशी संबंधित माहितीचा एक विभाग आहे जो त्यांच्या नियमित संवादासाठी आवश्यक असलेल्या विशिष्ट शब्दसंग्रहावर प्रकाश टाकतो. हा अभ्यासक्रम तयार करताना, संवादात्मक दृष्टिकोनातून अध्ययन-अध्यापन व्हावे यासाठी विशेष प्रयत्न केले गेले आहेत, जेणेकरून हा अभ्यासक्रम शिकलेले विद्यार्थी मराठीत संवाद साधू शकतील.

या अभ्यासक्रमाचे काही विद्यार्थी निरक्षर असण्याची शक्यता विचारात घेतल्याने, पुस्तकातील सर्व संवादांचे ध्वनिमुद्रणही दिलेले आहे. मजकुरांचे भाषांतरही पुस्तकात दिलेले आहे जेणेकरून वाचन आणि अभ्यास करण्यास सक्षम असलेल्या विद्यार्थ्यांना त्याची मदत होईल. या पुस्तकाचा एक महत्त्वाचा पैलू म्हणजे शिक्षकांसाठीच्या सूचना. एखाद विशिष्ट घटक शिकवताना शिक्षकाकडून काय अपेक्षित आहे किंवा सराव करून घेताना विद्यार्थ्यांकडून नेमके काय अपेक्षित आहे हे या सूचनांमुळे स्पष्ट होईल.

या पुस्तकाला पॉवरपॉइंट सादरीकरणाचा आधार आहे. त्यामध्ये दृक्श्राव्य सामग्रीच्या दुव्यांचा समावेश आहे. हे शिक्षकांना दिले जातील आणि शिक्षकांनी शिकवताना त्यांचा वापर करणे अपेक्षित आहे.

संवाद साधता येणे हे उद्दिष्ट लक्षात ठेवून, विद्यार्थ्यांचे श्रवण, संभाषण व आकलन वाढवण्यावर या अभ्यासक्रमाचा भर आहे. श्रमिकांसाठी संवादात्मक मराठी या अभ्यासक्रमाची रचना केवळ संवादात्मक मराठी शिकवण्यासाठी केली गेली आहे.

राज्य मराठी विकास संस्थेच्या प्रतिमुद्राधिकारांतर्गत व मुंबई विद्यापीठाच्या जर्मन विभागातील अभिनव मराठी भाषा अध्यापन (माय मराठी) प्रकल्पाच्या अंतर्गत हे पुस्तक तयार करण्यात आले आहे.

हा प्रकल्प सुरळीतपणे पार पाडण्यासाठी पाठिंबा देणाऱ्या मुंबई विद्यापीठाच्या अधिकाऱ्यांचे आम्ही आभारी आहोत.
या पुस्तकाच्या निर्मितीसाठी ज्यांनी योगदान दिले त्या सर्वांचे आम्ही आभारी आहोत.

संपादक

मेहेर भूत, विभा सुराणा

२०२२

Introduction

Communicative Marathi for Labourers is a course specially designed for *Shramiks*, i.e. labourers, workers, auto rickshaw and taxi drivers, hawkers, street vendors, construction workers and different workers, who migrate to Maharashtra from other parts of India and do not know Marathi. It addresses a target group of non-native workers, who wish to learn Marathi as beginners, particularly as adult learners or learners without any prior knowledge of Marathi.

While designing this course, the possibility of illiterate learners having no knowledge of reading / writing any language is also taken into consideration. In such case, this book would serve as a guide for the teachers to teach communicative Marathi to those learners. The focus of this course is on day to day spoken Marathi.

A first of its kind, this book has been prepared using an integrated communicative approach. It dedicates itself to serve the sole purpose of teaching Marathi to the non-native labourers for them to be able to have basic communication in Marathi with the native customers, people or local police.

The course is for classroom teaching of 30 teaching hours. It consists of 8 learning outcomes. It is expected to teach each of these learning outcomes in 3 hours. The possibility of the learners being illiterate, the exercises and practice should be intensive and focused on developing their speaking skills rather than writing skills. 6 hours are kept for revision. At the end of the course, there will be an oral test.

The course consists of eight chapters, each one related to specific topics based on the daily routine of a worker. Hence, in the book there are chapters with units such as communicative texts in authentic situations, pattern drills, learning games, visuals, audiovisual components and an overview of the vocabulary along with the meanings in Hindi. At the end of each chapter, there is a section of topic related information highlighting the specific vocabulary needed for their routine communication. Special efforts have been undertaken to integrate the communicative approach of learning so that the learners will be able to communicate in Marathi.

Since the possibility of the learner being illiterate is taken into consideration, all the texts in the book are supported with audio. Translations of the texts are also given in the book so that it will help the learner who is able to read and study. A significant aspect of this book is the instructions for the teachers. It explains what is expected from the teacher while teaching a particular unit, or what exactly is expected from the learners while doing an exercise.

The book is supported by PowerPoint presentations including links of the audiovisuals which will be provided to the teachers and are expected to be used by the teachers while teaching.

Keeping in mind the aim of the target learners, which is basically to communicate, the emphasis is on enhancing the speaking, listening and understanding skills of the learners.

Communicative Marathi for Labourers has been designed solely for teaching communicative Marathi.

This book has been prepared under the copyright of Rajya Marathi Vikas Sanstha and under the aegis of the innovative Marathi Language Teaching (MLT) project at the Department of German, University of Mumbai.

We are grateful to the authorities of the University of Mumbai to facilitate the smooth running of this project.

We appreciate and thank all those who have contributed to the making of this book.

Editors
Meher Bhoot, Vibha Surana
2022

पाठ	विषय	संभाषणकौशल्य	व्याकरण	शब्दसंपदा	पृष्ठ. क्र.
१	**परिचय**	अभिवादन करणे आपले नाव सांगणे आणि इतरांना त्यांचे नाव विचारणे प्रश्नशब्द : काय	शब्द वाक्ये	काय, अच्छा, टाटा, ठीक आहे, चालेल, उद्या भेटू, नमस्कार, नमस्ते	८
२	**ओळख करून घेऊ या**	आपले गाव आणि व्यवसाय सांगणे व इतरांना त्याबद्दल विचारणे सर्वनाम प्रश्नशब्द : कुठले रंग ओळखणे	प्रश्न	कुठले व्यवसाय	२१
३	**मस्त चाललंय आमचं!**	स्वतःची खुशाली सांगणे आणि विचारणे प्रश्नशब्द : कसा, कशी, कसे शरीराचे अवयव ओळखणे स्वतःच्या तब्येतीविषयी सांगणे	मी, तू, तो, ती : व्यक्तिवाचक सर्वनामे असणे : सामान्य क्रियापद	कसा, कशी, कसे उत्तम, मस्त, छान, ठीक, बरा, बरी, बरे	३६
४	**अंकांचा खेळ**	मराठी महिने आणि वार ओळखणे आणि सांगणे १-२० अंक ओळखणे आणि सांगणे वेळ सांगणे आणि विचारणे किंमत सांगणे आणि विचारणे	प्रश्न	कुठचे, कधी, कोणता मागचा, पुढचा दिनदर्शिका धन्यवाद अंक : १-२०	४९

पाठ	विषय	संभाषणकौशल्य	व्याकरण	शब्दसंपदा	पृष्ठ. क्र.
५	**तुमचा पत्ता काय?**	दिशा विचारणे आणि सांगणे पत्ता, रस्ता विचारणे आणि सांगणे	साधा वर्तमानकाळ स्थलवाचक क्रियाविशेषण अव्यये	कुठे दिशा : पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण वर, खाली, मध्ये, जवळ, लांब, पुढे, मागे, आत डावा, उजवा	६३
६	**कुटुंब**	संबंध दाखवणे स्वत:च्या कुटुंबाबद्दल माहिती सांगणे	संबंधी सर्वनाम	आई, बाबा, मामा, मामी, काका, काकी, आत्या, भाऊ, बहीण, आजी, आजोबा	७८
७	**काल काय झालं?**	घडून गेलेल्या गोष्टीबद्दल सांगणे आणि विचारणे पूर्वी कसे होते आणि आता कसे आहे हा, ही, हे, तो, ती, ते : दर्शक सर्वनामे वापरणे	साधा भूतकाळ साधा भूतकाळ - नकारात्मक रूप	होतो, झाला, झाला नाही पूर्वी, आता	९१
८	**उद्याची बात**	उद्याची गोष्ट सांगणे साधा भविष्यकाळ ओळखणे आणि वापरणे	साधा भविष्यकाळ	येईन, जाईन, घेईन, सांगेन, देईन, करेन / करीन	१०४
	तोंडी परीक्षेचा आराखडा				११८

१. परिचय

चला, शिकू या ...

चलो, सीखें ...

अभिवादन करणे

अभिवादन करना

आपले नाव सांगणे आणि इतरांना त्यांचे नाव विचारणे

अपना नाम बताना और दूसरों से उनके नाम पूछना

प्रश्नशब्द : काय

प्रश्नशब्द : क्या

संवाद

संवाद ऐकू या. संवाद सुनें।

रघु : काय रे, माधव? काय झालं?

क्यों रे माधव? क्या हुआ?

माधव : मला मराठी ...

मुझे मराठी ...

रघु : काय? येत नाही? अगदी सोपं आहे. ते लोक काय बोलतायत ते ऐकू या, चल.

क्या? नहीं आती? एकदम आसान है। वे लोग क्या बोल रहे हैं वो सुनते हैं, चल।

१. चला, आपण एकमेकांची ओळख करून घेऊ या. आओ एक दूसरे को जानें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी प्रत्येक विद्यार्थ्याला त्यांचे नाव विचारावे.

रेखा
• नमस्कार. मी रेखा.

संदेश
• नमस्कार. मी संदेश.

मीना
• नमस्कार. मी मीना.

आपलं नाव काय?

- मी देवेन.

नाव सांगण्याची अजून एक पद्धत...

आपलं नाव काय?

- माझं नाव देवेन.

रेखा
• नमस्कार. माझं नाव रेखा.

संदेश
नमस्कार. माझं नाव संदेश.

मीना
• नमस्कार. माझं नाव मीना.

❖ **नमस्कार. मी सुरेंद्र. आपलं नाव काय?**

नमस्ते। मैं सुरेंद्र। आपका नाम क्या है?

• **माझं नाव देवेन.**

मेरा नाम देवेन।

२. सराव करू या. अभ्यास करें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : पुढे भाषिक संरचनेचा सराव करण्याचे एक तंत्र दाखवले आहे. या प्रकारचा सराव सर्व पाठांमध्ये नियमित येत राहील. या प्रकारच्या सरावात शिक्षकाने विद्यार्थ्यांना एखादे वाक्य म्हणून दाखवावे. शिक्षकाने निर्देशित केल्याप्रमाणे विद्यार्थ्याने त्या वाक्याची किंवा रचनेची पुनरावृत्ती करणे, प्रत्येक वेळी नवीन घटक बदलणे अपेक्षित असते.

सराव

उदा० शिक्षक / शिक्षिका नमस्कार. माझं नाव कविता जोशी. नमस्ते। मेरा नाम कविता जोशी। आपलं नाव काय? आपका नाम क्या है?	उदा० शिक्षक / शिक्षिका नमस्कार. माझं नाव कविता जोशी.
शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
आपलं नाव काय?	नमस्कार. माझं नाव रशीद खान.
आपलं नाव काय?	नमस्कार. माझं नाव...
आपलं नाव काय?	नमस्कार. माझं नाव...
आणि आपलं?	नमस्कार. माझं नाव...
आणि आपलं?	नमस्कार. माझं नाव...
	नमस्कार. माझं नाव...

सराव

उदा. शिक्षक / शिक्षिका

नमस्कार. माझं नाव सुप्रिया वाणी.

आपलं नाव काय?

विद्यार्थी / विद्यार्थिनी

नमस्कार. माझं नाव कुसुम गौडा.

आपलं नाव काय?

नमस्कार. माझं नाव...

आपलं नाव काय?

नमस्कार. माझं नाव...

आपलं नाव काय?

नमस्कार. माझं नाव...

आपलं नाव काय?

नमस्कार. माझं नाव...

आणि आपलं?

...

उदा. शिक्षक / शिक्षिका

नमस्कार. माझं नाव सुप्रिया वाणी.

आपलं नाव काय?

विद्यार्थी / विद्यार्थिनी

नमस्कार. माझं नाव राकेश विश्वकर्मा .

आपलं नाव काय?

नमस्कार. माझं नाव...

आपलं नाव काय?

नमस्कार. माझं नाव...

आपलं नाव काय?

नमस्कार. माझं नाव...

आपलं नाव काय?

नमस्कार. माझं नाव...

...

३. संवाद ऐकू या. संवाद सुनें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी पुढील संवादातील एकेक वाक्य म्हणून दाखवणे आणि विद्यार्थ्यांनी त्यांचे अनुकरण करणे अपेक्षित आहे.

संवाद

❖ **नमस्कार. माझं नाव राजू. आपलं नाव काय?**

नमस्ते। मेरा नाम राजू। आपका नाम क्या है?

• **माझं नाव गोपाल.**

मेरा नाम गोपाल।

❖ **मी हमाल आहे.**

मैं हमाल हूँ।

• **अच्छा!**

अच्छा!

❖ **बरंय! उद्या भेटू!**

ठीक है! कल मिलते हैं।

४. सराव करू या. अभ्यास करें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी हा सराव घेताना वेगवेगळ्या श्रमिकांचे व्यवसाय निवडणे अपेक्षित आहे.

सराव

उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका	उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका
आपण काय करता?	मी शिक्षिका आहे.
आप क्या करते हैं?	मैं शिक्षिका हूँ।

शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
आपण काय करता? (मोची)	नमस्कार. मी ... आहे.
आपण काय करता? (सफाई कामगार)	नमस्कार. मी ... आहे.
आपण काय करता? (बांधकाम मजूर)	नमस्कार. मी ... आहे.
आपण काय करता? (सुतार)	नमस्कार. मी ... आहे.
आणि आपण? (टॅक्सीचालक)	नमस्कार. मी ... आहे.
आणि आपण? (रंगारी)	नमस्कार. मी ... आहे.
...	...

संवाद

५. आपण काय करता? - मी रिक्षाचालक आहे.

आप क्या करती हैं? - मैं रिक्षाचालक हूँ।

- **आपण काय करता?**

आप क्या करती हैं?

- **मी मालती. मी रिक्षाचालक आहे.**

मैं मालती। मैं रिक्षाचालक हूँ।

- **उद्या भेटू या.**

कल मिलते हैं।

संवाद

❖ आपलं नाव काय?

आपका नाम क्या है?

- माझं नाव राजपाल दुबे. मी टॅक्सीचालक आहे.

मेरा नाम राजपाल दुबे। मैं टॅक्सीचालक हूँ।

नमस्कार / नमस्ते / हॅलो / हाय → आपलं नाव काय? → माझं नाव ... / मी ... → आपण काय करता? → मी ... आहे. → अच्छा / टाटा / उद्या भेटू / उद्या भेटू या

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : विद्यार्थ्यांनी (सार्वजनिक ठिकाणी फिरल्यासारखे) वर्गात फिरून एकमेकांशी प्रश्नोत्तर करणे अपेक्षित आहे.

६. तोंडी उत्तरे देऊ या. उत्तर दें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी पुढील संवादांमधील एकेक वाक्य म्हणून दाखवणे आणि विद्यार्थ्यांनी त्यांचे अनुकरण करणे अपेक्षित आहे.

❖ नमस्कार. तुमचं नाव काय?

नमस्ते। आपका नाम क्या है?

- माझं नाव ...

मेरा नाम। ...

❖ आणि तुम्ही काय करता?

और आप क्या करती हैं?

- मी .... आहे.

मैं ... हूँ।

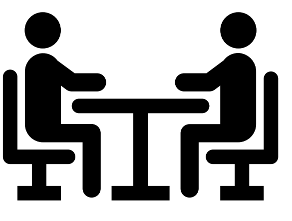

प्रश्न विचारू या

❖ ... नाव काय?

... नाम क्या है?

● माझं नाव अमर मटकर.

मेरा नाम अमर मटकर ।

❖ ... काय करता?

... क्या करते है?

● मी शिक्षक आहे.

मैं शिक्षक हूँ ।

७. सराव करू या. अभ्यास करें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : पुढे भाषिक संरचनेचा सराव करण्याचे एक तंत्र दाखवले आहे. या प्रकारचा सराव सर्व पाठांमध्ये नियमित येत राहील. या प्रकारच्या सरावात शिक्षकाने विद्यार्थ्यांना एखादे वाक्य म्हणून दाखवावे. शिक्षकाने निर्देशित केल्याप्रमाणे विद्यार्थ्याने त्या वाक्याची किंवा रचनेची पुनरावृत्ती करणे, प्रत्येक वेळी नवीन घटक बदलणे अपेक्षित असते.

स
रा
व

उदा० शिक्षक / शिक्षिका	उदा० शिक्षक / शिक्षिका
नमस्कार. माझं नाव सुप्रिया वाणी.	नमस्कार. माझं नाव सुप्रिया वाणी.
तुमचं नाव काय?	तुमचं नाव काय?
विद्यार्थी / विद्यार्थिनी	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
नमस्कार. माझं नाव कुसुम गौडा.	नमस्कार. माझं नाव राकेश विश्वकर्मा.
तुमचं नाव काय?	तुमचं नाव काय?
नमस्कार. माझं नाव...	नमस्कार. माझं नाव...
तुमचं नाव काय?	तुमचं नाव काय?
नमस्कार. माझं नाव...	नमस्कार. माझं नाव...
तुमचं नाव काय?	तुमचं नाव काय?
नमस्कार. माझं नाव...	नमस्कार. माझं नाव...
तुमचं नाव काय?	तुमचं नाव काय?
नमस्कार. माझं नाव...	नमस्कार. माझं नाव...
आणि तुमचं?	....

८. सराव करू या. अभ्यास करें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी हा सराव घेताना वेगवेगळ्या श्रमिकांचे व्यवसाय निवडणे अपेक्षित आहे.

स राव

उदा० शिक्षक / शिक्षिका	उदा० शिक्षक / शिक्षिका
शिक्षिका	मी शिक्षिका आहे. तुम्ही काय करता?
शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
दुकानदार	मी दुकानदार आहे. तुम्ही काय करता?
फळवाला	मी फळवाला आहे. तुम्ही काय करता?
लोहार	मी लोहार आहे. तुम्ही काय करता?
शिपाई	मी शिपाई आहे. तुम्ही काय करता?
रिक्षावाला	मी रिक्षावाला आहे. तुम्ही काय करता?
हमाल	मी हमाल आहे. तुम्ही काय करता?
...	...

नमस्कार / नमस्ते / हॅलो / हाय → तुमचं नाव काय? → माझं नाव ... / मी ... → तुम्ही काय करता? → मी ... आहे. → अच्छा / टाटा / उद्या भेटू / उद्या भेटू या

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांची एक आतले आणि एक बाहेरचे अशी दोन वर्तुळे करावीत. दोन्ही वर्तुळांतील समोरासमोर आलेले विद्यार्थी वरील प्रश्नांच्या सहाय्याने एकमेकांशी संवाद साधतील. अशी एक फेरी झाल्यानंतर शिक्षक टाळी वाजवतील आणि आतले एक पाऊल वर्तुळ घड्याळाच्या काट्याप्रमाणे फिरेल आणि पुन्हा संवाद सुरू होईल. हा सराव अशा पद्धतीने सुरू राहणे अपेक्षित आहे.

९. प्रश्न ऐकून तोंडी योग्य उत्तर देऊ या. प्रश्न का उत्तर मौखिक रूप से दें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : ठळक केलेली वाक्ये / प्रश्न शिक्षकांनी म्हणून दाखवावे.

नमस्कार
...
माझं नाव श्याम. आपलं नाव काय?
...
मी हमाल आहे. आपण काय करता?
...
पुन्हा भेटू! अच्छा!

नमस्ते
...
माझं नाव सुनीता. तुमचं नाव काय?
...
मी शिपाई आहे. तुम्ही काय करता?
...
पुन्हा भेटू! टाटा!
...

हॅलो
...
माझं नाव राजू. आपलं नाव काय?
...
मी फेरीवाला आहे. आपण काय करता?
...
उद्या भेटू! अच्छा!

हाय
...
माझं नाव अमित. तुमचं नाव काय?
...
मी सफाई कामगार आहे. तुम्ही काय करता?
...
पुन्हा भेटू! टाटा!

सुप्रभात
...
माझं नाव कुशल. आपलं नाव काय?
...
मी टॅक्सीचालक आहे. आपण काय करता?
...
उद्या भेटू! टाटा!

१०. तोंडी उत्तरे देऊ या. प्रश्न का उत्तर मौखिक रूप से दें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षक प्रत्येक विद्यार्थ्याकडे चेंडू फेकतील आणि प्रश्न विचारतील. विद्यार्थी उत्तरे देतील. शिक्षकांनी प्रश्न विचारताना 'आपण', 'तुम्ही' असे बदल करणे अपेक्षित आहे.

तुमचं नाव काय?
माझं नाव ...
तुम्ही काय करता?
... आहे.

तुझं नाव काय ?

- मी देवेन.

११. सराव करू या. अभ्यास करें।

सराव

उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका	उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका
नमस्कार. माझं नाव नेहा जोशी.	नमस्कार. माझं नाव नेहा जोशी.
नमस्ते । मेरा नाम नेहा जोशी ।	
तुझं नाव काय?	
तुम्हारा नाम क्या है?	

शिक्षक/शिक्षिका	विद्यार्थी/विद्यार्थिनी
तुझं नाव काय?	नमस्कार. माझं नाव परेश मेस्त्री.
तुझं नाव काय?	नमस्कार. माझं नाव...
तुझं नाव काय?	नमस्कार. माझं नाव...
तुझं नाव काय?	नमस्कार. माझं नाव...
तुझं नाव काय?	नमस्कार. माझं नाव...
तुझं नाव काय?	नमस्कार. माझं नाव...
तुझं नाव काय?	नमस्कार. माझं नाव...
...	...

सराव

उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका	उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका
नमस्कार. माझं नाव प्रियंका कदम. नमस्ते । मेरा नाम प्रियंका कदम ।	नमस्कार. माझं नाव प्रियंका कदम.

विद्यार्थी / विद्यार्थिनी

नमस्कार. माझं नाव अनिता दास.

तुझं नाव काय?

नमस्कार. माझं नाव...

तुझं नाव काय?

नमस्कार. माझं नाव...

तुझं नाव काय?

...

विद्यार्थी / विद्यार्थिनी

नमस्कार. माझं नाव हरिप्रसाद यादव.

तुझं नाव काय?

नमस्कार. माझं नाव...

तुझं नाव काय?

नमस्कार. माझं नाव...

तुझं नाव काय?

...

सराव

उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका	उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका
तू काय करतोस / करतेस? तुम क्या करते हो / करती हो?	मी शिक्षिका आहे. तू काय करतोस / करतेस?

शिक्षक / शिक्षिका

तू काय करतोस / करतेस? (रंगारी)

तू काय करतोस / करतेस? (हमाल)

तू काय करतोस / करतेस? (सफाई कामगार)

तू काय करतोस / करतेस? (बांधकाम मजूर)

आणि तू? (सुतार)

आणि तू? (कुंभार)

...

विद्यार्थी / विद्यार्थिनी

नमस्कार. मी रंगारी आहे.

नमस्कार. मी हमाल आहे.

नमस्कार. मी सफाई कामगार आहे.

नमस्कार. मी बांधकाम मजूर आहे.

नमस्कार. मी सुतार आहे.

नमस्कार. मी कुंभार आहे.

...

नमस्कार / नमस्ते / हॅलो / हाय → तुझं नाव काय? → माझं नाव ... / मी ...

तू काय करतोस / करतेस ? → मी ... आहे. → अच्छा / टाटा / उद्या भेटू / उद्या भेटू या

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षक विद्यार्थ्यांना वेगवेगळ्या स्वरात संभाषण करायला सांगतील. कधी आनंदी स्वरात, कधी दुःखी स्वरात तर कधी रागीट स्वरात इ॰

दृष्टिक्षेप

नाम

तो / ते शिक्षक, ते - शिक्षक	**ती / त्या शिक्षिका, त्या -** शिक्षक	**ते नाव, ती नावे / वं** नाम
तो प्रश्न, ते - सवाल		
तो निरोप, ते - संदेसा / विदा		

सर्वनाम	क्रियापद	शिष्टाचार शब्द	प्रश्न शब्द	इतर शब्द
मी मैं	**शिकणे** सीखना	**नमस्कार** नमस्ते	**काय** क्या	**इथे** यहाँ
तू तुम	**राहणे** रहना	**अच्छा** अच्छा	**कोणता** कौन सा	
तुम्ही आप	**करणे** करना	**टाटा** टाटा	**कुठे** कहाँ	
आपण आप	**असणे** होना	**बरंय** ठीक है		
माझं / आपलं मेरा / अपना	**आवडणे** अच्छा लगना	**उद्या भेटू / भेटूया** कल मिलते हैं		
आपलं / आपला अपना	**ऐकणे** सुनना			
तुमचं / तुमचा तुम्हारा	**वाचणे** पढ़ना			

आता मला हे येतं. अब मुझे यह आता है।

अभिवादन करणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

आपले नाव आणि व्यवसाय सांगणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

इतरांना त्यांचे नाव आणि व्यवसाय विचारणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

प्रश्नशब्द : काय

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

२. ओळख करून घेऊ या

चला, शिकू या ...

चलो, सीखें ...

आपले गाव आणि व्यवसाय सांगणे व इतरांना त्याबद्दल विचारणे

अपना अता-पता और कारोबार (व्यवसाय) बताना और दूसरों से इसके बारे में पूछना

प्रश्नशब्द : कुठले

प्रश्नशब्द : कहाँ से

सर्वनाम

सर्वनाम

रंग ओळखणे

रंग पहचानना

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी पुढील संवादामधील एकेक वाक्य म्हणून दाखवणे आणि विद्यार्थ्यांनी त्यांचे अनुकरण करणे अपेक्षित आहे.

१. ऐकू या आणि पुन्हा म्हणू या. सुनें और दोहराएँ।

- **नमस्ते, मी बबन पाटील**
नमस्ते, मैं बबन पाटील।
- **मी नाशिकचा.**
में नासिक से हूँ।
- **मी कामगार आहे.**
मैं कामगार हूँ।

- **हॅलो, माझं नाव गब्बर स्वामी.**
हैलो, मेरा नाम गब्बर स्वामी है।
- **मी चेन्नईचा.**
मैं चेन्नई से हूँ।
- **मी सफाई कर्मचारी आहे.**
मैं सफाई कर्मचारी हूँ।

- **हाय, मी नमिता शर्मा.**
हाय, मैं नमिता शर्मा।
- **मी पंजाबची.**
मैं पंजाब से हूँ।
- **मी घरगुती कामगार आहे.**
मैं घरेलू कामगार हूँ।

- **नमस्ते. मी सुमित.**
नमस्ते। मैं सुमित।
- **मी हैदराबादचा.**
मैं हैदराबाद से हूँ।
- **मी बिगारी आहे.**
मैं बेगारी हूँ।

- **नमस्कार. माझं नाव राहुल जाधव.**
नमस्कार। मेरा नाम राहुल जाधव है।
- **मी मुंबईचा.**
मैं मुंबई से हूँ।
- **मी शिपाई आहे.**
मैं चपरासी हूँ।

- **नमस्ते. मी प्रमिला गावडे.**
नमस्ते। मैं प्रमिला गावडे।
- **मी नागपूरची.**
मैं नागपूर से हूँ।
- **मी भाजीवाली आहे.**
मैं सब्जीवाली हूँ।

- **नमस्कार, मी आशिष घोष.**
नमस्कार, मैं आशिष घोष।
- **मी भोपाळचा.**
मैं भोपाल से हूँ।
- **मी वेटर आहे.**
मैं वेटर हूँ।

२. हे कोण आहे? योग्य जोड्या लावा. यह कौन है? सही जोड़ियाँ बनाएं ।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी पुढे दिलेली चित्रे विद्यार्थ्यांना दाखवावीत आणि उत्तरांचे तीन पर्याय तोंडी सांगावेत. विद्यार्थ्यांनी योग्य पर्याय निवडून तोंडी उत्तर देणे अपेक्षित आहे.

शिक्षक / शिक्षिका	बांधकाम मजूर	फेरीवाले	सुतार	सफाई कामगार	भाजीवाले
अध्यापक	निर्माण श्रमिक	विक्रेता	मेस्त्री	सफाई मजदूर	सब्जी विक्रेता

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : मागील व्यवसायांची उजळणी करण्यासाठी पुढीलप्रमाणे पर्याय आहेत :

मूकाभिनय (dumb charades) : प्रत्येक विद्यार्थी एक व्यवसाय निवडून त्या व्यवसायातील व्यक्तीचा अभिनय करतील आणि इतर विद्यार्थी तो व्यवसाय ओळखतील.

विद्यार्थ्यांना एकेका व्यवसायातील व्यक्तीचे चित्र देऊन स्वत:ची काल्पनिक ओळख करून द्यायला सांगावे. (विद्यार्थी स्वत:साठी काल्पनिक नाव घेऊ शकतात.)

३. सराव करू या. अभ्यास करें ।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : पुढे भाषिक संरचनेचा सराव करण्याचे एक तंत्र दाखवले आहे. या प्रकारचा सराव सर्व पाठांमध्ये नियमित येत राहील. या प्रकारच्या सरावात शिक्षकाने विद्यार्थ्यांना एखादे वाक्य म्हणून दाखवावे. शिक्षकाने निर्देशित केल्याप्रमाणे विद्यार्थ्याने त्या वाक्याची किंवा रचनेची पुनरावृत्ती करणे, प्रत्येक वेळी नवीन घटक बदलणे अपेक्षित असते.

सराव

उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका	उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका
आपण काय करता? (शिक्षिका)	मी शिक्षिका आहे.
आप क्या करते हैं?	मैं शिक्षिका हूँ ।
शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
आपण काय करता? (शिपाई)	मी शिपाई आहे.
आपण काय करता? (बांधकाम मजूर)	मी बांधकाम मजूर आहे.
आपण काय करता? (फेरीवाला)	मी फेरीवाला आहे.
आपण काय करता? (विद्यार्थिनी)	मी विद्यार्थिनी आहे.
आपण काय करता? (सफाई कामगार)	मी सफाई कामगार आहे.
आपण काय करता? (भाजीवाला)	मी भाजीवाला आहे.

सराव

उदा० शिक्षक / शिक्षिका	उदा० शिक्षक / शिक्षिका
शिक्षक	मी शिक्षिका आहे. आपण काय करता?
शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
शिपाई	मी शिपाई आहे. आपण काय करता?
बांधकाम मजूर	मी बांधकाम मजूर आहे. आपण काय करता?
फेरीवाले	मी फेरीवाला आहे. आपण काय करता?
विद्यार्थिनी	मी विद्यार्थिनी आहे. आपण काय करता?
सफाई कामगार	मी सफाई कामगार आहे. आपण काय करता?
भाजीवाला	मी भाजीवाला आहे. आपण काय करता?

सराव

उदा० शिक्षक / शिक्षिका	उदा० शिक्षक / शिक्षिका
तुम्ही मुंबईचे का?	हो, मी मुंबईचा.
शिक्षक / शिक्षिका	शिक्षक / शिक्षिका
तुम्ही मुंबईचे का?	हो, मी मुंबईचा.
तुम्ही मुंबईच्या का?	हो, मी मुंबईची.

सराव

उदा० शिक्षक / शिक्षिका	उदा० शिक्षक / शिक्षिका
तुम्ही मुंबईचे का?	हो, मी मुंबईचा.
शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
तुम्ही नागपूरचे / नागपूरच्या का?	हो, मी नागपूरचा / नागपूरची.
तुम्ही सांगलीचे / सांगलीच्या का?	हो, मी सांगलीचा / सांगलीची.
तुम्ही रत्नागिरीचे / रत्नागिरीच्या का?	हो, मी रत्नागिरीचा / रत्नागिरीची.
तुम्ही नाशिकचे / नाशिकच्या का?	हो, मी नाशिकचा / नाशिकची.
तुम्ही चंद्रपूरचे / चंद्रपूरच्या का?	हो, मी चंद्रपूरचा / चंद्रपूरची.
तुम्ही कोल्हापूरचे / कोल्हापूरच्या का?	हो, मी कोल्हापूरचा / कोल्हापूरची.
...	...

४. स्वतःबद्दल माहिती सांगू या. खुद के बारे में बतायें ।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : आधी एकेका विद्यार्थ्याला प्रश्न विचारणे आणि मग उत्तरांचा सराव झाल्यावर विद्यार्थ्यांनी एकमेकांना प्रश्न विचारणे अपेक्षित आहे. प्रश्नोत्तरांसाठी विद्यार्थ्यांनी जोडीदार बदलत राहावे.

तुमचं नाव काय? आपका नाम क्या है?	नमित शर्मा	...
तुम्ही कुठले? आप कहाँ से हैं?	उत्तर प्रदेशचा	...
तुम्ही काय करता? आप क्या काम करते / करती हैं?	बिगारी	...

५. तोंडी संवाद पूर्ण करू या. संवाद पूरा करें ।

नमस्कार / नमस्ते / हॅलो / हाय	
तुमचं नाव काय? आपका नाम क्या है?	माझं नाव ------------- / मी ---------- मेरा नाम ------------ / मैं ------------
तुम्ही कुठले? आप कहाँ से हैं?	मी --------------- चा / ची. ---------- मैं ------------ से हूँ।
तुम्ही काय करता? आप क्या काम करते हैं?	मी ------------- आहे. मैं ------------ हूँ।
अच्छा / टाटा / उद्या भेटू / उद्या भेटू या कल मिलेंगे।	

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी पुढील संवादामधील एकेक वाक्य म्हणून दाखवणे आणि विद्यार्थ्यांनी त्यांचे अनुकरण करणे अपेक्षित आहे.

सुरेश, तुम्ही काय करता?
सुरेश, आप क्या करते हो?
मी रिक्षाचालक आहे.
मैं रिक्शा चालक हूँ।

तू सध्या काय करतोस रे?
तुम आजकल क्या करते हो?
मी टॅक्सी चालवतो. आणि तुम्ही काय करता, दळवीकाका?
मैं टैक्सी चलाता हूँ, और आप क्या करते हो, दलवी चाचा?
मी सफाई कर्मचारी आहे.
मैं सफाई कर्मचारी हूँ।

सर्वनाम

अनौपचारिक		औपचारिक / आदरार्थी	
एकवचन	अनेकवचन	एकवचन	अनेकवचन
मी मैं	आम्ही / आपण हम	आम्ही / आपण हम	आम्ही / आपण हम
तू तू / तुम	तुम्ही / आपण तुम / आप	तुम्ही / आपण आप	तुम्ही / आपण आप
तो वह	ते वे	ते वे	ते वे
ती वह	त्या वे	त्या वे	त्या वे
ते वह	ती वे	-	-
तो + ती + ते	ते वे	-	-

नमस्कार, मी अभिनेता आहे.
नमस्ते, मैं अभिनेता हूँ।

आम्ही भाऊ आहोत.
हम भाई हैं।

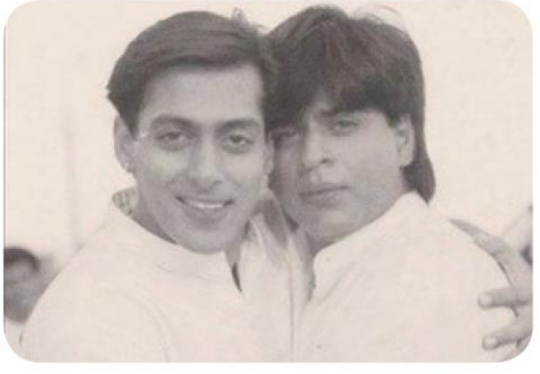

आपण गावात राहतो.
हम गाँव में रहते हैं।

तू कुठे राहतोस?
तुम कहाँ रहते हो?

तुम्ही गप्प बसा!
तुम चुप रहो।

तुम्ही / आपण कसे आहात, काका?
आप कैसे हैं, चाचा?

माझा भाऊ, योहान. तो विद्यार्थी आहे.
मेरा भाई, योहान। वह विद्यार्थी है।

माझे मित्र, स्वामी आणि अर्जुन. ते दिल्लीचे आहेत.
मेरे दोस्त, स्वामी और अर्जुन। वे दिल्ली से हैं।

माझी आई, माया. ती गृहिणी आहे.
मेरी माँ, माया. वह गृहिणी है।

हे माझ्या ताईचं बाळ. ते आई-बाबांबरोबर राहतं.
यह मेरी दीदी का बच्चा है। वह अपने माता-पिता के साथ रहता है।

हे दोघे भाऊ आहेत. ते आई-बाबांबरोबर राहतात.
ये दोनों भाई हैं। वे अपने माता-पिता के साथ रहते हैं।

या सीता आणि गीता. त्या मुंबईमध्ये राहतात.
ये सीता और गीता। वे मुंबई में रहती हैं।

६. ऐकू या आणि पुन्हा म्हणू या. सुनें और दोहराएँ।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी पुढील संवादामधील एकेक वाक्य म्हणून दाखवणे आणि विद्यार्थ्यांनी त्यांचे अनुकरण करणे अपेक्षित आहे.

कमला : नमस्कार, माझं नाव कमला यादव. तुझं नाव काय?

नमस्कार, मेरा नाम कमला यादव है। तुम्हारा नाम क्या है?

काशी : नमस्ते, माझं नाव काशी जाधव.

नमस्ते, मेरा नाम काशी जाधव है।

कमला : अच्छा. कुठे राहतेस तू?

अच्छा। तुम कहाँ रहती हो?

काशी : मी अंधेरीत राहते. आणि तू?

मैं अंधेरी में रहती हूँ। और तुम?

कमला : मी दादरला राहते.

मैं दादर में रहती हूँ।

काशी : अच्छा. मग तू इथे काय करतेस?

अच्छा। तो तुम यहाँ क्या करती हो?

कमला : मी सफाई कामगार आहे.

मैं सफाई कामगार हूँ।

काशी : ठीक आहे. चला, नंतर भेटू.

ठीक है। चलो, बाद में मिलते हैं।

कमला : चालेल. नमस्ते.

ठीक है। नमस्ते।

७. संवाद ऐकून माहिती सांगू या. संवाद सुनें और जानकारी बताएँ ।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : विद्यार्थ्यांना वरील संवाद ऐकवून पुढे दिलेल्या प्रश्नांची उत्तरे तोंडी चर्चिली जावीत.

व्यक्ती १	व्यक्ती २
नाव (नाम) : --------------------------	नाव : ----------------------------------
कुठे? (कहाँ रहते हो?) : ---------------	राहायला कुठे? : ---------------------------
व्यवसाय (कारोबार) : ----------------	व्यवसाय : -----------------------------

८. मी कल्याणचा / कल्याणची.

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : विद्यार्थ्यांना प्रश्न विचारून स्त्रीलिंगी आणि पुलिंगी क्रियापदांमधील फरक समजावून सांगावा.

तुम्ही कुठ + ले?	तुम्ही कुठ + ल्या?
मी ... चा	मी ... ची

९. रंग

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी विविध रंगांच्या वस्तू किंवा रंगीत खडू आणून विद्यार्थ्यांना रंगांच्या नावांची ओळख करून देणे व त्यानंतर त्याच वस्तू किंवा खडू दाखवून विद्यार्थ्यांना रंग ओळखायला सांगणे अपेक्षित आहे.

१०. ऐकू या. सुनें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षक सिग्नलचे चित्र दाखवून त्यातील रंग ओळखायला सांगू शकतात. याच बरोबर त्या रंगांच्या अर्थाची तोंडी चर्चा करू शकतात.

थांबा!
(रुकिए।)

हळू जा!
(धीमे जाइए।)

जा!
(जाइए।)

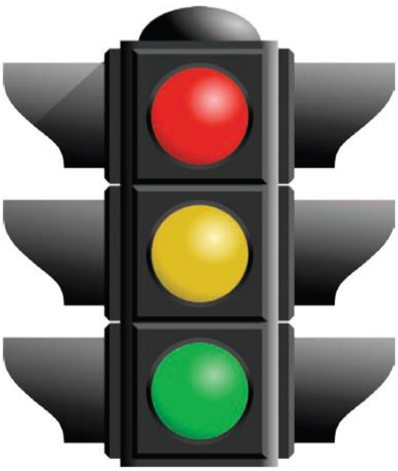

- **मला लाल रंग आवडतो.**
  (मुझे लाल रंग पसंद है।)
- **मला पिवळा रंग आवडतो.**
  (मुझे पीला रंग पसंद है।)
- **मला हिरवा रंग आवडतो.**
  (मुझे हरा रंग पसंद है।)

११. हा रंग कोणता? यह कौन सा रंग है?

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : इथे "टिपी टिपी टॉप" हा खेळ खेळता येईल. शिक्षकाने सुरुवात करून विचारावे : "टिपी टिपी टॉप - तुला कुठला रंग हवा सांग", ज्याच्यावर राज्य आहे त्याने सांगावे. "मला ... रंग" मग शिक्षक आणि इतर सर्व विद्यार्थी वर्गातील त्या रंगाची वस्तू शोधतील. अशा प्रकारे पुढे विद्यार्थ्यांना खेळता येईल. काही अडले तर शिक्षक मदत करतील.

१२. **सराव करू या.** अभ्यास करें ।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : पुढे भाषिक संरचनेचा अभ्यास करण्याचे एक तंत्र दाखवले आहे. या प्रकारचा सर्व सर्व पाठांमध्ये नियमित येत राहील. या प्रकारच्या सरावात शिक्षकाने विद्यार्थ्यांना एखादे वाक्य म्हणून दाखवावे. शिक्षकाने निर्देशित केल्याप्रमाणे विद्यार्थ्याने त्या वाक्याची किंवा रचनेची पुनरावृत्ती करणे. प्रत्येक वेळी नवीन घटक बदलणे अपेक्षित असते.

सराव

उदा० शिक्षक / शिक्षिका	उदा० शिक्षक / शिक्षिका
हिरवा हरा	मला हिरवा रंग आवडतो. मुझे हरा रंग पसंद है।
शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
केशरी	मला केशरी रंग आवडतो.
निळा	मला निळा रंग आवडतो.
गुलाबी	मला गुलाबी रंग आवडतो.
पांढरा	मला पांढरा रंग आवडतो.
काळा	मला काळा रंग आवडतो.
राखाडी	मला राखाडी रंग आवडतो.
जांभळा	मला जांभळा रंग आवडतो.

चिंटू : मला तुझे दात खूप आवडतात.
चिंकी : अय्या! खरंच? पण का रे?
चिंटू : कारण मला पिवळा रंग खूप आवडतो.

दृष्टिक्षेप
नाम

तो पोलीस, ते – पुलिस	ती विद्यार्थिनी, त्या – छात्रा	ते नाव, ती नावे / वं नाम
तो व्यवसाय, ते – कारोबार	ती रिक्षा, त्या – रिक्शा	ते अभिवादन, ती अभिवादने / नं अभिवादन
तो संवाद, ते – संवाद / वार्तालाप	ती व्यक्ती, त्या – व्यक्ति	ते उत्तर, ती उत्तरे / रं जवाब
तो / ते वेटर, ते – वेटर	ती ओळख, त्या ओळखी पहचान	ते व्यंजन, ती व्यंजने / नं व्यंजन
तो चालक, ते – चालक		
तो स्वर, ते – स्वर		
तो रंग, ते – रंग		

सर्वनाम	क्रियापद	शिष्टाचार शब्द	प्रश्नशब्द
मी मैं	भेटणे मिलना	नमस्कार नमस्ते	काय क्या
तुम्ही आप / तुम	सांगणे बताना		कुठचे / कुठले कहाँ से
माझा मेरा		हाय हॅलो	कुठे कहाँ
माझे / माझं मेरा			
माझी मेरी			

आता मला हे येतं. अब मुझे यह आता है।

आपले नाव गाव आणि व्यवसाय सांगणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

इतरांना त्यांचे नाव-गाव आणि व्यवसाय विचारणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

सर्वनाम

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

आवडता रंग सांगणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

प्रश्नशब्द : कुठले

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

३. मस्त चाललंय आमचं!

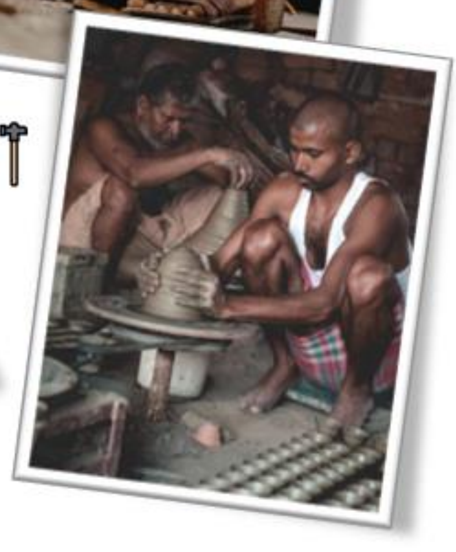

चला, शिकू या...
चलो, सीखें...

स्वतःची खुशाली सांगणे आणि विचारणे
अपनी खुशहाली बताना और पूछना

प्रश्नशब्द : **कसा, कशी, कसे**
कैसा, कैसी, कैसे

शरीराचे अवयव ओळखणे
शरीर के अंग पहचानना

स्वतःच्या तब्येतीविषयी सांगणे
अपनी तबीयत के बारे में बताना

रघु : काय रे, कसं चाललंय?
क्यों रे, कैसे चल रहा है सब?
माधव : पायाने.
पैरों से।
रघु : नाही रे! कसा आहेस?
नहीं रे, कैसे हो?
माधव : ओह! ठणठणीत!
ओह ! चुस्त हूँ !

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी पुढील संवादामधील एकेक वाक्य म्हणून दाखवणे आणि विद्यार्थ्यांनी त्यांचे अनुकरण करणे अपेक्षित आहे.

१. पुढील संवाद ऐकू या. संवाद सुनें ।

काका : तू कसा आहेस?
तुम कैसे हो?
सुहास : मी ठीक आहे.
मैं ठीक हूँ।
काका : आणि प्रिया? ती कशी आहे?
और प्रिया? वह कैसी है?
सुहास : ती मजेत आहे. तुम्ही कसे आहात, काका?
वह बढ़िया है। आप कैसे हैं, चाचा?
काका : अरे, मी ठणठणीत आहे.
अरे, मैं स्वस्थ हूँ।

२. पुढील संवाद ऐकू या. संवाद सुनें।

ती : नमस्कार यादवकाका, कसे आहात तुम्ही?
नमस्ते यादव चाचा, आप कैसे हैं?
ते : मी मजेत आहे बाळा, तू कशी आहेस?
बेटी, मैं तो बहुत अच्छा हूँ, तुम कैसी हो?
ती : एकदम मस्त.
एकदम बढ़िया।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी क्रियापदांची रूपे फळ्यावर लिहून किंवा सादरीकरणातून वाचून दाखवावीत. विद्यार्थ्यांनी त्यांचे अनुकरण करणे अपेक्षित आहे.

एकवचन	अनेकवचन
मी आहे. मैं हूँ।	आम्ही / आपण आहोत. हम हैं।
तू आहेस. तुम हो।	तुम्ही / आपण आहात. आप हैं।
तुम्ही / आपण आहात. आप हो।	तुम्ही / आपण आहात. आप हैं।
तो / ती / ते आहे. वह है।	ते / त्या / ती आहेत. वे सब हैं।

३. सराव करू या. अभ्यास करें ।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी पुढे दिलेल्या तक्त्यातील प्रश्नोत्तरांच्या उदाहरणाप्रमाणे दोन-तीन जोड्या तयार करून दाखवाव्यात. मग विद्यार्थ्यांनी त्याप्रमाणे प्रश्नोत्तरांच्या वेगवेगळ्या जोड्या तयार करणे अपेक्षित आहे.

आपण / तुम्ही कसे आहात?

मी बरा / बरी आहे.
मी मस्त आहे.
मी ठणठणीत आहे.
मी मजेत आहे.
मी ठीक आहे.
मी उत्तम आहे.

तू → कसा आहेस? / कशी आहेस?

आपण कसे आहात? आप कैसे हैं?

तुम्ही कसे आहात? - मी मजेत / बरा आहे.

तुम्ही कशा आहात? - मी मजेत / बरी आहे.

४. सराव करू या. अभ्यास करें ।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : पुढे भाषिक संरचनेचा सराव करण्याचे एक तंत्र दाखवले आहे. या प्रकारचा सराव सर्व पाठांमध्ये नियमित येत राहील. या प्रकारच्या सरावात शिक्षकाने विद्यार्थ्यांना एखादे वाक्य म्हणून दाखवावे. शिक्षकाने निर्देशित केल्याप्रमाणे विद्यार्थ्याने त्या वाक्याची किंवा रचनेची पुनरावृत्ती करणे, प्रत्येक वेळी नवीन घटक बदलणे अपेक्षित असते.

सराव

उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका मी	उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका मी मजेत आहे.
शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
मी	मी मजेत आहे.
आम्ही	आम्ही मजेत आहोत.
आपण	आपण मजेत आहोत.
तू	तू मजेत आहेस.
तुम्ही	तुम्ही मजेत आहात.
आपण	आपण मजेत आहात.
...	...

५. काय म्हणताय? कैसे हैं?

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी पुढील संवादामधील एकेक वाक्य म्हणून दाखवणे आणि विद्यार्थ्यांनी त्यांचे अनुकरण करणे अपेक्षित आहे.

तुम्ही कसे आहात? - आप कैसे हो?

आम्ही ठीक / बरे / ठणठणीत / छान / मस्त / उत्तम आहोत.

हम ठीक / ठीक / चुस्त / अच्छा / मस्त / बढ़िया हैं।

तुम्ही कसे आहात? - आप कैसे हो?

आम्ही ठीक / बरे / ठणठणीत / छान / मस्त / उत्तम आहोत.

हम ठीक / ठीक / चुस्त / अच्छा / मस्त / बढ़िया हैं।

तुम्ही कशा आहात? - आप कैसी हैं?

आम्ही ठीक / बऱ्या / ठणठणीत / छान / मस्त / उत्तम आहोत.

हम ठीक / ठीक / चुस्त / अच्छा / मस्त / बढ़िया है ।

तू कसा आहेस? तुम कैसे हो?

तू कशी आहेस? तुम कैसी हो?

तुम्ही कसे / कशा आहात ?
तू कसा आहेस ?
तू कशी आहेस ?
मी बरा / बरी आहे.
मी मस्त आहे.
मी ठणठणीत आहे.
मी मजेत आहे.
मी ठीक आहे.

	औपचारिक	तुम्ही/आपण	तुम्ही कसे /कशा आहात ?
	अनौपचारिक	तुम्ही/आपण तू तू तू	काय म्हणताय ? तू कसा /कशी आहेस ? काय म्हणतोस/म्हणतेस ? कसं काय ?

६. सराव करू या. अभ्यास करें ।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : विद्यार्थ्यांनी (सार्वजनिक ठिकाणी फिरल्यासारखे) वर्गात फिरून एकमेकांशी प्रश्नोत्तर करणे अपेक्षित आहे.

तुमचं नाव काय? – माझे नाव अचला.
तुम्ही कशा आहात? – मी छान / मजेत आहे.
तुम्ही कुठल्या? – मी नागपूरची.
तुम्ही कुठे राहता? – मुंबईमध्ये / मुंबईत.
तुम्ही काय काम करता? – मी परिचारिका आहे.

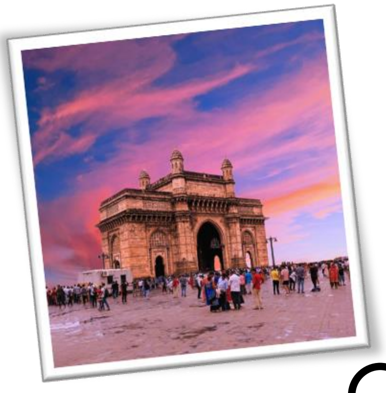

७. जोड्या जुळवू या. जोड़ियाँ लगाएँ ।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी एकेक प्रश्न विद्यार्थ्यांना विचारावा आणि उत्तरांचे तीन पर्याय तोंडी सांगावेत. विद्यार्थ्यांनी योग्य पर्याय निवडून तोंडी उत्तर देणे अपेक्षित आहे.

प्रश्न	उत्तर
१. काय?	अ. ठीक, मस्त, छान, बरा / बरी
२. कसे / कशा?	ब. नाव, गाव, वस्तू
३. कुठल्या?	क. घरगुती कामगार, परिचारक, शिपाई, नर्स
४. कुठे?	ड. नागपूरची, पुण्याची, कोचीची, दिल्लीची
५. कोणता व्यवसाय?	इ. मुंबई, जमशेदपूर, चेन्नईमध्ये

१. .... २. .... ३. .... ४. .... ५. ....

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी क्रियापदांची रूपे फळ्यावर लिहून किंवा सादरीकरणातून वाचून दाखवावीत. विद्यार्थ्यांनी त्यांचे अनुकरण करणे अपेक्षित आहे.

एकवचन	अनेकवचन
मी नाही.	आम्ही / आपण नाही.
तू नाहीस.	तुम्ही / आपण नाही.
तुम्ही / आपण नाही.	तुम्ही / आपण नाही.
तो / ती / ते नाही.	ते / त्या / ती नाहीत.

८. पुढील वाक्ये पूर्ण करू या. निम्नलिखित वाक्यों को पूरा करें।

१. मी रिक्षाचालक नाही. मैं रिक्षाचालक नहीं हूँ।
२. तू रिक्षाचालक ------------------------------------.
३. तुम्ही / आपण रिक्षाचालक -------------------------.
४. तो / ती / ते रिक्षाचालक ---------------------------.
५. आम्ही / आपण रिक्षाचालक ------------------------.
६. ते / त्या / ती रिक्षाचालक -------------------------.

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : समूह सराव

पुढे दिलेला संवाद ऐकून झाल्यानंतर विद्यार्थ्यांनी तो संवाद करणे अपेक्षित आहे. ज्या ठिकाणी 'सगळे' असे लिहिले आहे तो संवाद सगळे विद्यार्थी एकत्र बोलतील. जिथे __ आहे तिथे बोलणारे विद्यार्थी वेगळ्या विद्यार्थ्यांची नावे घेतील आणि अशा प्रकारे संवाद पुढे सुरू राहील.

९. सराव करू या. अभ्यास करें ।

सारा: अमरावतीत कोण कोण राहतं?
अमरावती में कौन कौन रहता है?
नयना: मी नाही.
मैं नहीं।
कमला, कबीर: आम्ही नाही.
हम नहीं।

सारा: तू नाहीस, रवी?
क्या तुम नहीं, रवी?
रवी: नाही, मीसुद्धा नाही.
नहीं, मैं भी नहीं।
नयना: साधना, सुनीता?
कबीर: नाही, त्याही नाहीत.
नहीं, वे भी नहीं।

१०. घसा दुखत आहे जरा ... गला जरा ख़राब है।

कावेरी: अगं सुनीता, कशी आहेस?
कावेरी: अरे सुनीता, कैसी हो?
सुनीता: जरा घसा दुखत आहे ...
सुनीता: जरा गला ख़राब है।
कावेरी: काही गार खाल्लं होतंस का?
कावेरी: कुछ ठंडा खाया था?
सुनीता: सुषमा वहिनींकडे गार पाणी प्यायले होते.
सुनीता: सुषमा भाभी के यहां ठंडा पानी पिया था।

११. अवयव ओळखू या. अंग पहचानें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी एकेका अवयवाकडे निर्देश करून उत्तरांचे तीन पर्याय तोंडी द्यावेत. विद्यार्थ्यांनी योग्य पर्याय निवडून तोंडी उत्तर देणे अपेक्षित आहे.

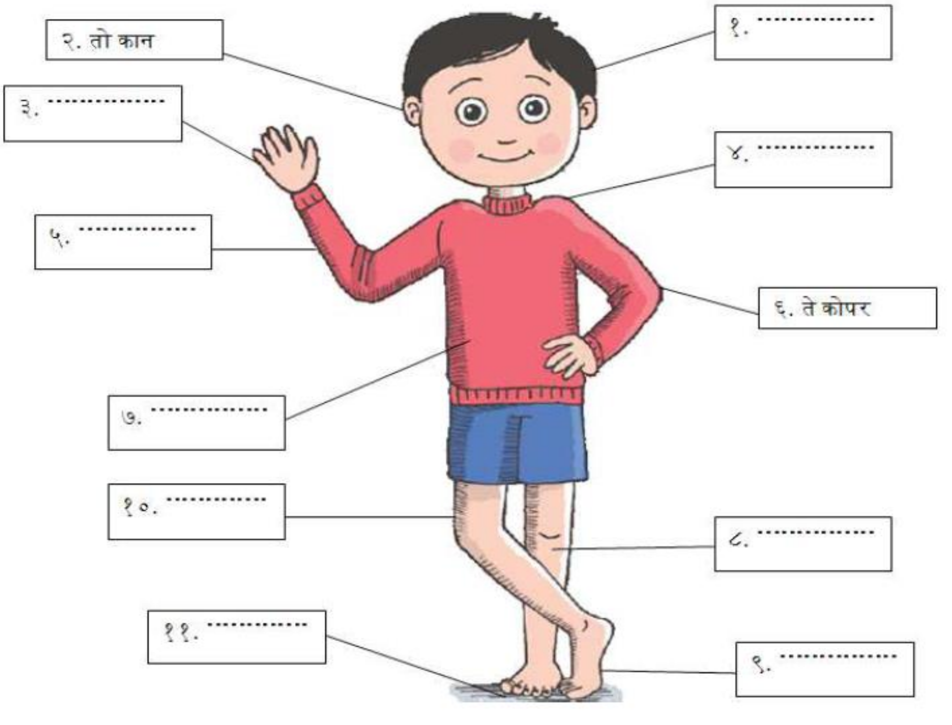

खांदा, मांडी, बोट, हात, गुडघा, कोपर, पाऊल, पंजा, कान, डोकं, पोट.

(कंधा, जाँघ, ऊँगली, हाथ, घुटना, कोहनी, पैर, पंजा, कान, सिर, पेट)

१२. तुम्हाला काय होतंय? चित्र पाहून योग्य जोड्या जुळवू या. आपको क्या हो रहा है? चित्र देखकर योग्य जोड़ियाँ लगाएँ।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी पुढे दिलेली चित्रे विद्यार्थ्यांना दाखवावीत आणि उत्तरांचे तीन पर्याय तोंडी सांगावेत. विद्यार्थ्यांनी योग्य पर्याय निवडून तोंडी उत्तर देणे अपेक्षित आहे.

			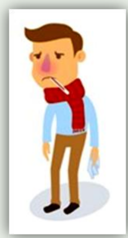		
क.	ख.	ग.	घ.	च.	छ.
१. कंबर दुखतेय	२. डोकं दुखतंय	३. पोट दुखतंय	४. फ्रॅक्चर झालंय	५. दाढ दुखतेय	६. सर्दी झालीये, ताप आलाय

१३. वाक्ये बनवू या. वाक्य बनाएँ।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी आधी उदाहरण वाचून दाखवावे. नंतर शिक्षकांनी पहिला प्रश्न विद्यार्थ्यांना विचारावा. जो विद्यार्थी त्याचे उत्तर देईल तो विद्यार्थी तोच प्रश्न दुसऱ्या विद्यार्थ्याला विचारेल आणि ही साखळी अशी सुरू राहील. एका प्रश्नाची पुनरावृत्ती ५-६ वेळा व्हावी.

उदा॰ तुम्हाला ताप **आलाय** का? – हो. मला ताप **आलाय.**

१. तुम्हाला चक्कर **येतेय** का? – हो. मला चक्कर ....

२. तुम्हाला फ्रॅक्चर **झालंय** का? – हो. मला फ्रॅक्चर ....

३. तुमचं ऑपरेशन **झालंय** का? – हो. माझं ऑपरेशन ....

४. तुम्हाला सर्दी **झालीये** का? – हो. मला सर्दी ....

५. तुमचं हाड **मोडलंय** का? – हो. माझं हाड ....

६. तुमचं पोट / डोकं **दुखतंय** का? – हो. माझं पोट / डोकं ....

शिक्षकों के लिए सूचना

मूकाभिनय (dumb charades): विद्यार्थ्यांचे दोन गट करावेत. एका गटातील एक विद्यार्थी एका आजाराचा अभिनय करून दाखवेल आणि दुसऱ्या गटातील विद्यार्थी तो आजार ओळखतील. नंतर दुसऱ्या गटातील विद्यार्थी अभिनय करतील आणि पहिल्या गटातील विद्यार्थी आजार ओळखतील.

१४. लक्षणे आणि आजार. योग्य जोड्या लावू या. लक्षण और बीमारी। सही जोड़ियाँ लगाएँ।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी एकेक लक्षण व उत्तरांचे तीन पर्याय वाचून दाखवावेत. विद्यार्थ्यांनी योग्य पर्याय निवडून तोंडी उत्तर देणे अपेक्षित आहे.

१. माझं पोट दुखतंय.	अ. अर्धशिशी असेल.
२. माझा घसा दुखतोय.	ब. पाळी जवळ आली असेल.
३. माझ्या छातीत दुखतंय.	क. जंत झाले असतील
४. माझं ओटीपोट दुखतंय.	ड. हृदयविकार असेल.
५. माझं डोकं दुखतंय.	इ. टॉन्सिल्स वाढले असतील.

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांची एक आतले आणि एक बाहेरचे अशी दोन वर्तुळे करावीत. आतल्या वर्तुळातील विद्यार्थी बाहेरील वर्तुळातील विद्यार्थ्यांना नवीन शिकलेले प्रश्न विचारतील आणि बाहेरील वर्तुळातील विद्यार्थी उत्तर देतील. एका प्रश्नानंतर आतले वर्तुळ घड्याळाच्या काट्यांप्रमाणे फिरेल. आता आतल्या वर्तुळातील विद्यार्थी बाहेरील वर्तुळातील विद्यार्थ्यांना नवीन प्रश्न विचारतील आणि बाहेरील वर्तुळातील विद्यार्थी उत्तर देतील. हा सर्व अशा पद्धतीने सुरू राहणे अपेक्षित आहे.

दृष्टिक्षेप
नाम

तो अवयव, ते – अंग	ती खुशाली खुशहाली	ते बोट, ती बोटे / टं उँगली
तो परिचारक, ते – परिचर	ती तब्येत, त्या तब्येती तबियत	ते कोपर, ती कोपरे / रं कोहनी
तो घसा, ते घसे गला	ती परिचारिका, त्या – उपचारिका, नर्स	ते पाऊल, ती पावले / लं पाँव
तो खांदा, ते खांदे कंधा	ती मांडी, त्या मांड्या गोद	ते डोके / कं, ती डोकी सिर
तो गुडघा, ते गुडघे घुटना	ती कंबर, त्या कंबरा कमर	ते पोट, ती पोटे / टं पेट
तो पंजा, ते पंजे पंजा	ती दाढ, त्या दाढा डाढ़	ते हाड, ती हाडे / डं हड्डी
तो कान, ते – कान	ती सर्दी जुकाम	ते लक्षण, ती लक्षणे / णं लक्षण
तो ताप बुखार	ती चक्कर, त्या चकरा चक्कर	ते ओटीपोट, ती ओटीपोटे / टं पेट का निचला हिस्सा
तो जंत, ते – पेट के कीड़े	ती छाती, त्या छात्या छाती	
तो हृदयविकार दिल की बीमारी	ती अर्धशिशी माइग्रेन	
	ती पाळी, त्या पाळ्या महावारी	
	ती गुडघेदुखी घुटनों का दर्द	

सर्वनाम	क्रियापद	प्रश्नशब्द	इतर शब्द
मी मैं	असणे होना	कोण कौन	मस्त मस्त
आम्ही / आपण हम	करणे करना	कसा / कशी /कसे कैसा / कैसी / कैसे	ठणठणीत चुस्त
तू तू	नाही नहीं	किती कितना	उत्तम बढ़िया
तुम्ही / आपण तुम / आप	दुखणे दुखना	कुठला / कुठली / कुठले / कुठल्या कहाँ का / की / के / से	ठीक ठीक
तो वह (पु.)	लचकणे लचकना		मजेत मजे में
ती वह (स्त्री.)	ठणकणे दुखना		बरा / बरी / बरे ठीक
ते वह (नपुं.)	भणभणणे दर्द होना		गार ठंडा
ते / त्या / ती वे			

आता मला हे येतं. अब मुझे यह आता है।

स्वतःची खुशाली सांगणे आणि विचारणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

प्रश्नशब्द : कसा, कशी, कसे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

शरीराचे अवयव ओळखणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

स्वतःच्या तब्येतीविषयी सांगणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

४. अंकांचा खेळ

चला शिकू या ...
चलो सीखें ...

मराठी महिने आणि वार ओळखणे आणि सांगणे
मराठी महीने और दिन

१-२० अंक ओळखणे आणि सांगणे
१-२० अंक पहचानना और बताना

वेळ सांगणे आणि विचारणे
वक्त बताना और पूछना

किंमत सांगणे आणि विचारणे
मूल्य पूछना और बताना

१. ऐकू या. सुनें।

हरिप्रसाद : काय मित्रा, कसा आहेस? खूप दिवसांनी दिसलास!
कैसे हो, दोस्त? बहुत दिनों बाद मिले।

रमेश : मी मस्त. तू कधीपासून मुंबईत राहतोस?
मैं बढ़िया हूँ। तुम कब से मुंबई में रहते हो?

हरिप्रसाद : मी फेब्रुवारीपासून मुंबईमध्ये राहतोय.
मैं फरवरी से मुंबई में रह रहा हूँ।

रमेश : अच्छा, मला आजची तारीख सांगशील का?
अच्छा, क्या मुझे आज की तारीख बताओगे?

हरिप्रसाद : आज १२ मार्च.
आज १२ मार्च।

रमेश : धन्यवाद!
धन्यवाद!

महिने

गब्बर : मला महिने येत नाहीत.
बबन : अगदी सोपं आहे. हे बघ!

- जानेवारी
- फेब्रुवारी
- मार्च
- एप्रिल
- मे
- जून
- जुलै
- ऑगस्ट
- सप्टेंबर
- ऑक्टोबर
- नोव्हेंबर
- डिसेंबर

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी संवाद म्हणून दाखवणे आणि नंतर त्याप्रमाणेच विद्यार्थ्यांनी महिना बदलत आपापसांत संवाद करणे अपेक्षित आहे.

शिक्षक / शिक्षिका - हा महिना मार्च, पुढचा महिना कोणता आहे?
पहिला विद्यार्थी - पुढचा महिना एप्रिल.
सगळे - अच्छा! मार्चनंतर एप्रिल.
पहिला विद्यार्थी - हा महिना ऑक्टोबर, पुढचा महिना कोणता आहे?
दुसरा विद्यार्थी - पुढचा महिना नोव्हेंबर.
सगळे - अच्छा! ऑक्टोबरनंतर नोव्हेंबर.
दुसरा विद्यार्थी - ...

२. सोडवू या. सुलझाएँ।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना प्रश्न विचारून विद्यार्थ्यांनी उत्तरे देणे अपेक्षित आहे. शिवाय शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना त्यांच्या वाढदिवसाच्या महिन्याप्रमाणे एका रांगेत उभे राहण्यास सांगावे.

१. हा सप्टेंबर महिना आहे.
यह सितंबर महीना है।
पुढचा महिना कोणता आहे?
अगला महीना कौन सा है?
उत्तर: ------------------------------
मागचा महिना कोणता होता?
पिछला महीना कौन सा था?
उत्तर: ------------------------------

२. पुढचा जून महिना आहे.
अगला महीना जून है।
हा कोणता महिना आहे?
यह कौन सा महीना है?
उत्तर: ------------------------------

३. ऋतू मौसम

	पावसाळा आला, की छत्र्या बाहेर येतात.
	हू हू हू! यावर्षी थंडी जरा जास्तच पडली आहे! हिवाळा मस्तच असतो.
	अरे, किती गरम होतंय! उन्हाळा खूप आहे.

महिने	ऋतू
एप्रिल, मे	उन्हाळा
जुलै, ऑगस्ट	पावसाळा
डिसेंबर, जानेवारी	हिवाळा

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : प्रत्येक विद्यार्थ्याला एकेक महिना दिला जाईल. मग सर्व विद्यार्थ्यांनी ऋतूंप्रमाणे आपापले गट बनवावेत. उदा० जून-जुलै-ऑगस्ट-सप्टेंबर मिळून 'पावसाळा' गट होईल. आता प्रत्येक गटाला छत्री, रेनकोट, पंखा, स्वेटर इत्यादी चित्रे असलेल्या चिठ्ठ्या दिल्या जातील. कोणत्या ऋतूत कोणत्या वस्तू वापरल्या जातात याचे वर्गीकरण त्यांना करावे लागेल. जो गट प्रथम हे पूर्ण करेल, तो जिंकेल.

४. दिनदर्शिका (कॅलेंडर) बघून वार सांगता येतील का?

क्या आप यह कैलेंडर देख के दिन बता सकते हैं?

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना तारखा सांगव्यात, आणि विद्यार्थ्यांनी दिनदर्शिकेत पाहून वार ओळखणे अपेक्षित आहे.

सोमवार, मंगळवार, बुधवार, गुरुवार, शुक्रवार, शनिवार, रविवार

३० बुधवार	१५ ----------
४ ----------	१८ ----------
१२ शनिवार	२७ ----------
१४ ----------	९ ----------

५. वार ओळखू या. दिन पहचानें।

१. वि र वा र ----------------------	५. वा ग मं ळ र ----------------------
२. वा ध र बु ----------------------	६. र श नि वा ----------------------
३. वा रु र गु ----------------------	७. र सो वा म ----------------------
४. क्र शु र वा ----------------------	

६. ऐकू या. सुनें।

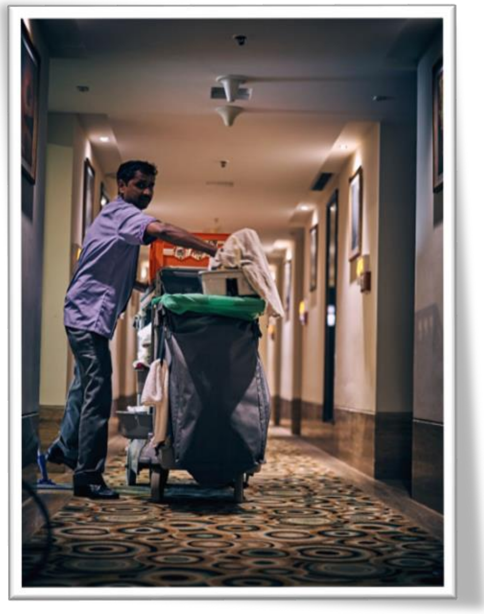

राहुल : हॅलो, माझं नाव राहुल. तुमचं नाव?
हेलो, मेरा नाम राहुल है। आपका नाम?
मेहुल : नमस्कार, मी मेहुल. काय करता तुम्ही?
नमस्कार, मैं मेहुल हूँ। आप क्या करते हैं?
राहुल : मी सफाई कामगार आहे. तुम्ही काय करता?
मैं सफाई मजदूर हूँ। आप क्या करते हैं?
मेहुल : अरे वा, मीसुद्धा सफाई कामगार आहे. तुमची पाळी कधी असते?
मैं भी सफाई मज़दूर हूँ। आपकी बारी कब होती है?
राहुल : मी सोमवार ते शुक्रवार साफ सफाई करतो. आणि तुम्ही?
मैं सोमवार से शुक्रवार तक सफाई करता हूँ। और आप?
मेहुल : मी शनिवारी आणि रविवारी.
मैं शनीचर और इतवार को।
राहुल : अच्छा! चला, मी निघतो. नंतर भेटू.
अच्छा! अब मैं चलता हूँ। फिर मिलेंगे।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : स्पीड डेटिंग

विद्यार्थ्यांना २ रांगांमध्ये उभे करा. समोरासमोर असलेले विद्यार्थी एकमेकांशी प्रश्नोत्तरे करतील.

उदा॰ तुझं / तुमचं / आपलं नाव काय?, तू काय करतोस ? / तुम्ही / आपण काय करता ?

एका मिनिटानंतर शिक्षकांनी टाळी वाजवून किंवा घंटी वाजवून संकेत द्यावा आणि एका रांगेतले विद्यार्थी एक पाऊल पुढे सरकतील. प्रत्येक विद्यार्थी जोडीदार बदलेल आणि नव्या व्यक्तीसोबत परत एक मिनिट बोलेल. ४-५ वेळा असे जोड्या बदलल्यावर शेवटी प्रत्येक जण आपापल्या मित्राबद्दल काय कळले ते सांगेल. उदा॰ रोहित रविवारी घरच्यांसोबत फिरायला जातो. विनिता सोमवार ते शनिवार भाजी विकते, इत्यादी.

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : उजळणी : वार आणि महिने
विद्यार्थी वर्तुळात बसतील आणि एखाद्या व्यक्तीकडे जानेवारी बोलून चेंडू फेकतील. विद्यार्थ्याने चेंडू पकडल्यावर पुढचा महिना सांगून दुसऱ्याकडे चेंडू फेकायचा. हाच खेळ विद्यार्थी वार सांगतपण खेळू शकतात.

७. घड्याळ घड़ी

१	एक	५	पाच	९	नऊ
२	दोन	६	सहा	१०	दहा
३	तीन	७	सात	११	अकरा
४	चार	८	आठ	१२	बारा

८. किती वाजले ते ओळखू या. कितने बजे हैं पहचानें ।

एक वाजला

दोन वाजले

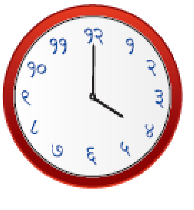
चार वाजले

१. ---------- वाजले

२. ------------------

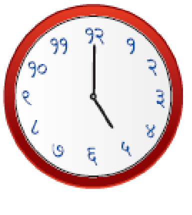
३. ------------------

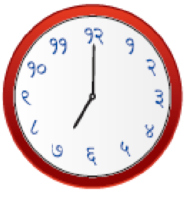
४. ------------------

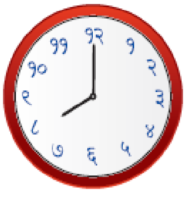
५. ------------------

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : ही कविता शिक्षकांनी वाचून दाखवावी व विद्यार्थ्यांना आपल्यामागून म्हणायला सांगावे.

घड्याळात वाजला एक, माझ्या भाज्या अनेक
घड़ी में बजा एक, मेरी सब्जियाँ अनेक
भाज्या विकण्यात एक तास गेला, मी नाही अभ्यास केला
सब्जियाँ बेचने में एक घंटा गया, मैंने अभ्यास नहीं किया

घड्याळात वाजले दोन, तिकडून आले कोण
घड़ी में बजे दो, कौन आया देखो
प्रश्न विचारण्यात एक तास गेला, मी नाही अभ्यास केला
सवाल पूछने में एक घंटा गया, मैंने अभ्यास नहीं किया

घड्याळात वाजले तीन, शिवायची आहे जीन
घड़ी में बजे तीन, सिलनी है जीन
कापड फाडण्यात एक तास गेला, मी नाही अभ्यास केला
कपड़ा फाड़ने में एक घंटा गया, मैंने अभ्यास नहीं किया

घड्याळात वाजले चार, पाऊस पडला फार
घड़ी में बजे चार, बारिश की हुई बौछार
कपडे सुकवण्यात एक तास गेला, मी नाही अभ्यास केला
कपड़े सुखाने में एक घंटा गया, मैंने अभ्यास नहीं किया

घड्याळात वाजले पाच, खिडकीला लावली काच
घड़ी में बजे पाँच, खिड़की में लगाया काँच
काच लावण्यात एक तास गेला, मी नाही अभ्यास केला
काँच बिठाने में एक घंटा गया, मैंने अभ्यास नहीं किया

घड्याळात वाजले सहा, टपरीवर मांडला चहा
घड़ी में छह बज गये, सब चाय पीने आये
चहा देण्यात एक तास गेला, मी नाही अभ्यास केला
चाय पिलाने में एक घंटा गया, मैंने अभ्यास नहीं किया

घड्याळात वाचले सात, कुकरला लावला भात
घड़ी में बजे सात, कुकर में पकाया भात
भात वाढण्यात एक तास गेला, मी नाही अभ्यास केला
भात परोसते एक घंटा गया, मैंने अभ्यास नहीं किया

घड्याळात वाजले आठ, पाण्याने भरलेला माठ
घड़ी में बजा आठ का घंटा, पानी से भरा मटका
पाणी वाटण्यात एक तास गेला, मी नाही अभ्यास केला
पानी देने में एक घंटा गया, मैंने अभ्यास नहीं किया

घड्याळात वाजले नऊ, विकायला आणले गहू
घड़ी में बजे नौ, बेचने लाया गेहूँ
गहू निवडण्यात एक तास गेला, मी नाही अभ्यास केला
गेहूँ चुनने में एक घंटा गया, मैंने अभ्यास नहीं किया

घड्याळात वाजले दहा, रात्र झाली पाहा
घड़ी में बजे दस, रात हो गयी अब तो बस
सगळा दिवस असाच गेला, मी नाही अभ्यास केला
पूरा दिन ऐसे ही गया, मैंने अभ्यास नहीं किया

९. ऐकू या. सुनें।

भोला : दादा किती वाजले?
कितने बजे हैं?
शेठ : अं ... ७ वाजले आहेत
अं ... ७ बजे हैं।
भोला : धन्यवाद !
धन्यवाद !

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकाने वर्गात घड्याळ आणावे आणि एका विद्यार्थ्याला वेळ विचारावी. विद्यार्थी जी वेळ सांगेल ती घड्याळावर लावून घड्याळ विद्यार्थ्याला द्यायचे. तो विद्यार्थी आता दुसऱ्या विद्यार्थ्याला जाऊन वेळ विचारेल आणि अशा प्रकारे जी वेळ सांगण्यात येईल ती विद्यार्थ्यांना दाखवता येणे अपेक्षित आहे.

१०. ऐकू या आणि म्हणू या सुनें और दोहराएँ ।

०	शून्य						
१	एक	६	सहा	११	अकरा	१६	सोळा
२	दोन	७	सात	१२	बारा	१७	सतरा
३	तीन	८	आठ	१३	तेरा	१८	अठरा
४	चार	९	नऊ	१४	चौदा	१९	एकोणीस
५	पाच	१०	दहा	१५	पंधरा	२०	वीस

११. रिकाम्या जागी असलेले अंक सांगू या. रिक्त स्थानों की संख्याएँ बताएँ।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : १ ते १२ अंकांमधील अधलेमधले अंक गाळून ते विद्यार्थ्यांना तोंडी विचारावेत.

क.	१	२	३	__	५	__	७	__	९	__	११	__
ख.	१२	११	१०	__	८	__	६	__	४	__	२	__

१२. आपला मोबाइल क्रमांक मराठीत सांगू या. अपना मोबाइल क्रमांक मराठी में बताएँ।

१३. खालील तिकिटे बघून त्यावरील किंमत सांगू या.
नीचे दिये गये टिकट देख कर उन पर लिखी कीमत बताएँ।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : विद्यार्थ्यांना आवश्यक असेल त्याप्रमाणे शिक्षकांनी पुढील चित्रांमधील तिकिटांवरील मजकूर विद्यार्थ्यांना वाचून दाखवावा. मात्र त्यावरील किंमत विद्यार्थ्यांनी वाचणे अपेक्षित आहे.

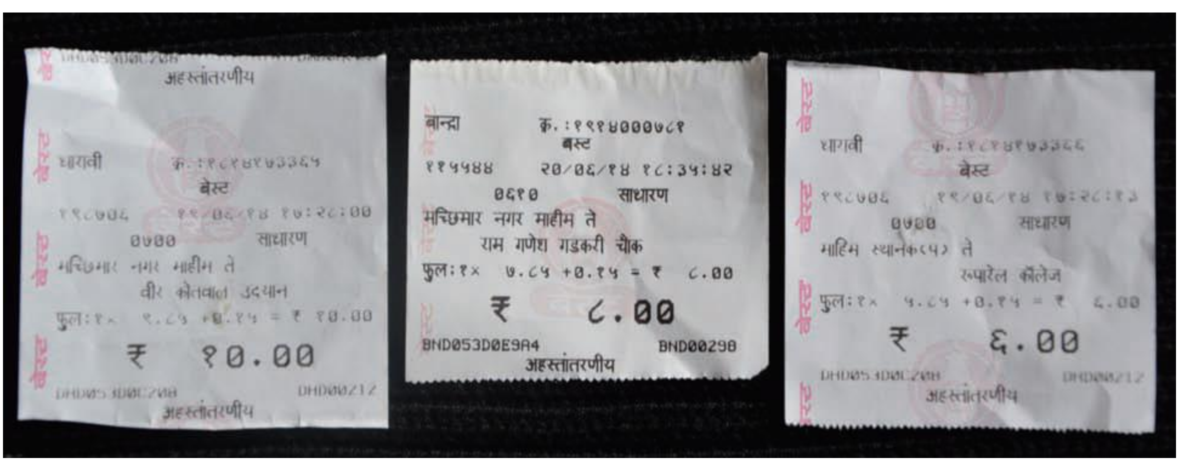

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : समूह सराव

पुढे दिलेला संवाद ऐकून झाल्यानंतर विद्यार्थ्यांनी तो संवाद करणे अपेक्षित आहे. ज्या ठिकाणी 'सगळे' असे लिहिले आहे तो संवाद सगळे विद्यार्थी एकत्र बोलतील. जिथे __ आहे तिथे बोलणारे विद्यार्थी वेगळ्या विद्यार्थ्यांची नावे घेतील आणि अशा प्रकारे संवाद पुढे सुरू राहील.

१४. समूह सराव

समूह सराव

चला भाजीवाली कडे जाऊ या

विद्यार्थी १: अहो मावशी, कसा दिला हा फ्लॉवर?

फूलगोभी कितने में दी?

विद्यार्थी २: ७० रुपये किलो.

७० रुपये किलो।

विद्यार्थी १ : अरे बाप रे! जरा भाव कमी करा की मावशी!

अरे बापरे! जरा भाव कम करो।

सगळे: अरे बाप रे! जरा भाव कमी करा की मावशी!

विद्यार्थी २ : महागाई वाढली न ताई ! तुमच्याकडून जास्त नाही घेत. (विद्यार्थी ३ चे नाव)

महँगाई बढ़ गई है । मैं आपसे ज्यादा नहीं ले रही हूँ।

सगळे: महागाई वाढली न ताई ! तुमच्याकडून जास्त नाही घेत.

विद्यार्थी १ : फ्लॉवर पाव किलो द्या. कोबी द्या अर्धा किलो आणि थोड्या मिरच्या द्या. (विद्यार्थी ४ चे नाव)

फूलगोभी पाव किलो देना। आधा किलो पत्तागोभी देना और थोड़ी मिर्च।

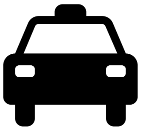

१५. टॅक्सीचे भाडे सांगू या. टैक्सी का किराया बताएँ।

समूह सराव

विद्यार्थी १ : टॅक्सी! टॅक्सी !

टैक्सी! टैक्सी !

विद्यार्थी २ : कुठे जायचंय तुम्हाला?

कहाँ जाना है आपको?

सगळे: कुठे जायचंय तुम्हाला?

विद्यार्थी १ : एल.बी.एस. रोड?

एल.बी.एस. रोड?

विद्यार्थी २ : या, बसा.

आइए, बैठिए।

विद्यार्थी १ : किती रुपये झाले?

कितने रुपये हुए?

सगळे: किती रुपये झाले?

विद्यार्थी २ : ५२ रुपये. (विद्यार्थी ३ चे नाव)

५२ रुपए हुए।

विद्यार्थी १ : हे घ्या. (विद्यार्थी ४ चे नाव)

ये लो।

दृष्टिक्षेप
नाम

तो महिना, ते महिने महीना	ती वेळ, त्या वेळा समय	ते तिकीट, ती तिकिटे / टं टिकट
तो वार, ते – दिन	ती किंमत, त्या किंमती कीमत, मूल्य	
तो अंक, ते – अंक	ती छत्री, त्या छत्र्या छाता	
तो पावसाळा, ते पावसाळे बरसात का मौसम	ती थंडी ठंड	
तो हिवाळा, ते हिवाळे ठंड का मौसम	ती दिनदर्शिका, त्या – कैलेंडर	
तो उन्हाळा, ते उन्हाळे गर्मी का मौसम	ती पाळी, त्या पाळ्या बारी	
तो कामगार, ते – मजदूर	ती साफसफाई सफाई	
तो फ्लॉवर, ते – फूलगोभी	ती महागाई महंगाई	
तो भाव, ते – भाव, कीमत	ती मिरची, त्या मिरच्या मिर्च / मिर्ची	
तो कोबी, ते – पत्तागोभी		

सर्वनाम	क्रियापद	प्रश्नशब्द	इतर शब्द
हा यह (पु.)	होता था	कधीपासून कब से	सोपा / सोपी / सोपे / पं / सोप्या आसान पुढचा अगला
तुम्हाला तुम्हें / तुमको / आपको	येणे आना	किती कितना / कितनी / कितने	मागचा पिछला
	पडणे गिरना		बाहेर बाहर
	वाजणे बजना		कमी कम
	वाढणे बढ़ना		
	देणे देना		
	जाणे जाना		
	बसणे बैठना		
	घेणे लेना		

प्रश्न
किती वाजले? कितने बजे हैं?
कसा दिला? कितने में दिया? / क्या कीमत है?
कुठे जायचंय तुम्हाला? कहाँ जाना है आपको?

आता मला हे येतं. अब मुझे यह आता है।

मराठी महिने आणि वार ओळखणे आणि सांगणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

१-२० अंक ओळखणे आणि सांगणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

वेळ सांगणे आणि विचारणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

किंमत सांगणे आणि विचारणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

५. तुमचा पत्ता काय?

चला, शिकू या ...
चलो, सीखें ...

दिशा विचारणे आणि सांगणे
दिशा पूछना और बताना

पत्ता, रस्ता विचारणे आणि सांगणे
पता, रास्ता पूछना और बताना

साधा वर्तमानकाळी क्रियापदरूपे शिकणे आणि वापरणे
सामान्य वर्तमान काल क्रियारूप सीखना और उपयोग करना

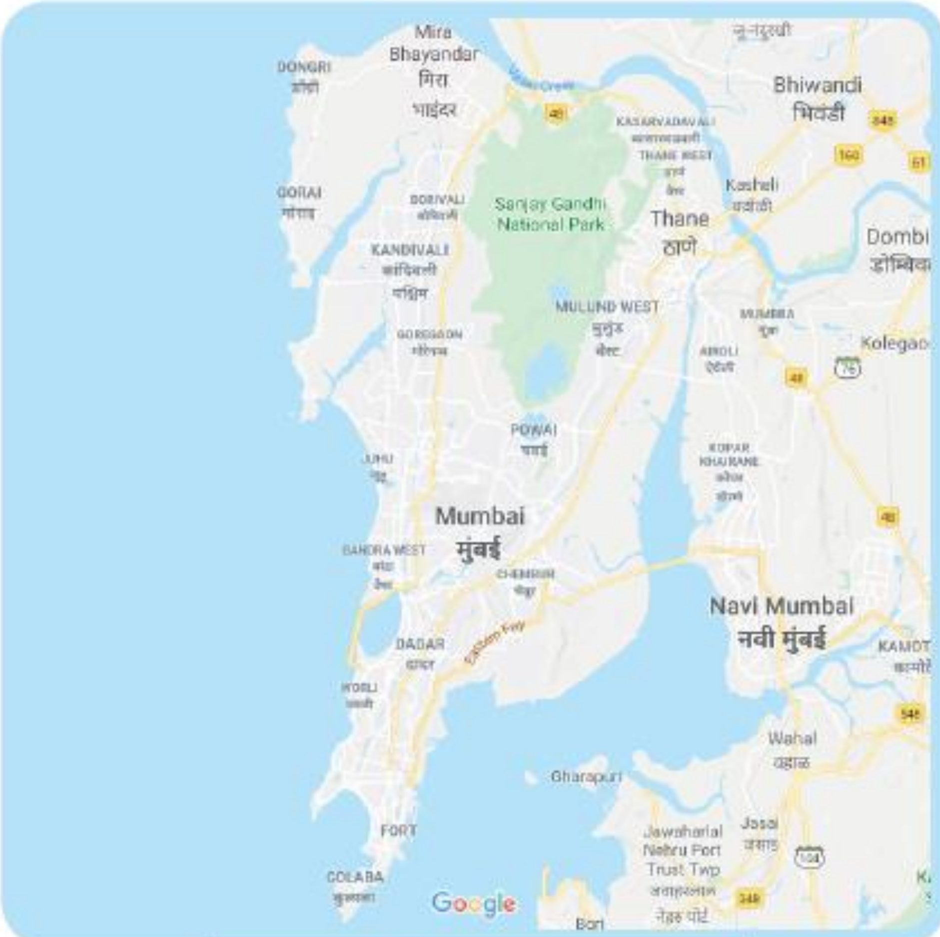

मुंबईचा नकाशा

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना नकाशा दाखवून त्यावरील वेगवेगळी स्थळे दाखवावीत. शिवाय खाली दिलेले दिशांचे चित्र दाखवून दिशाही शिकवाव्यात. मग विद्यार्थ्यांनी नकाशात कोणत्या दिशेला कोणते ठिकाण आहे ते सांगणे अपेक्षित आहे.

१. रिकाम्या जागी योग्य शब्द सांगू या. रिक्त स्थानों के लिये उचित शब्द बताएँ।

(फोर्ट, संजय गांधी उद्यान, जुहू, ऐरोली)

१. उत्तर : फोर्ट
२. पूर्व :
३. दक्षिण :
४. पश्चिम :

२. बोरीवली कुठे आहे? बोरीवली कहाँ है?

क. प्रशांत : बोरीवली कुठे आहे?
बोरीवली कहाँ है?

मंगेश : बोरीवली उत्तर मुंबईत आहे.
बोरीवली उत्तर मुंबई में है।

ख. सुलेखा : कुलाबा कुठे आहे?
कोलाबा कहाँ है?

वासंती : कुलाबा दक्षिण मुंबईत आहे.
कोलाबा दक्षिण मुंबई में है।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना उजवीकडे, डावीकडे आणि सरळ या शब्दांची ओळख खुणांनी करून द्यावी. विद्यार्थ्यांचे दोन गट करावेत. 'अ' गटातील विद्यार्थ्याच्या डोळ्यांवर पट्टी बांधावी. 'ब' गटाने विशिष्ट ठिकाणी थांबावे. मग शिक्षकांनी 'अ' गटापासून 'ब' गटापर्यंत जाण्यासाठी (आकृतीत दाखवल्याप्रमाणे) जमिनीवर खडूने मार्ग आखावा. 'अ' गटातील इतर विद्यार्थ्यांनी पट्टी बांधलेल्या विद्यार्थ्याला मार्गदर्शन करावे. गटांची भूमिका अदलाबदल करताना मार्गही बदलावा.

सरळ

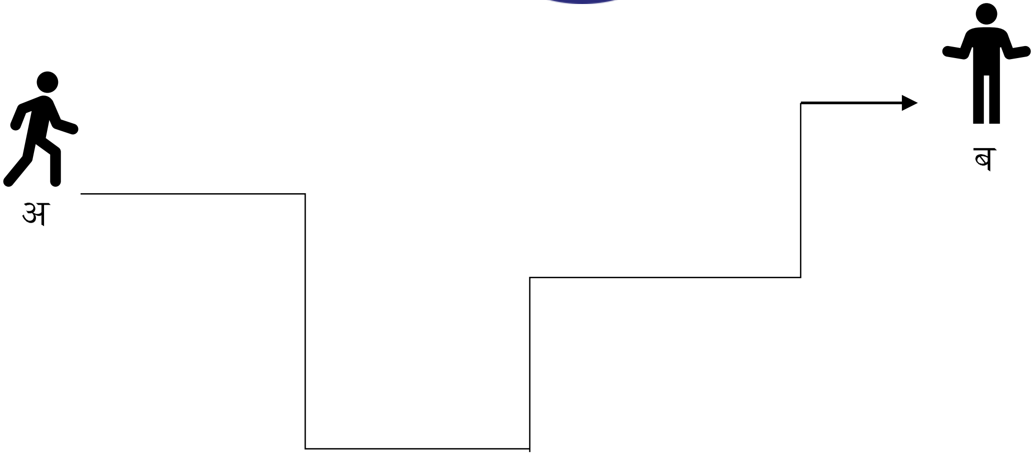

३. मुंबई दर्शन

वर डावीकडे गेटवे ऑफ इंडिया आहे.

४. चेंडू कुठे आहे?

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : सुरुवातीस शिक्षकांनी वर, खाली, पुढे, मागे, जवळ, लांब, समोर, मध्ये यांपैकी एका वेळी दोन-दोन शब्दांची ओळख विद्यार्थ्यांना करून द्यावी. मग विद्यार्थ्यांचे दोन गट करावेत. एका गटातील विद्यार्थ्यांनी चित्रात दाखवल्याप्रमाणे चेंडू (किंवा कोणतीही वस्तू) ठेवून दाखवावा आणि दुसऱ्या गटातील विद्यार्थ्यांनी त्याप्रमाणे वर, खाली, समोर, मागे इ. शब्द ओळखावेत. आधी दोन शब्दांचा, मग चारांचा, मग सहांचा, मग आठांचा असा सराव घेतला जावा.

वर

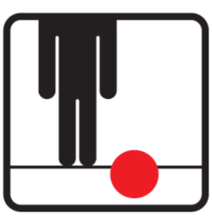
खाली

पुढे

मागे

जवळ

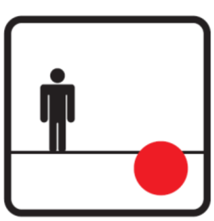
लांब

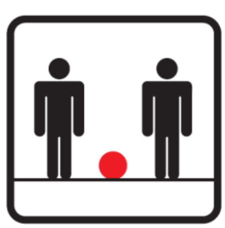
मध्ये

समोर

५. सराव करू या. अभ्यास करें ।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : पुढे भाषिक संरचनेचा सराव करण्याचे एक तंत्र दाखवले आहे. या प्रकारचा सराव सर्व पाठांमध्ये नियमित येत राहील. या प्रकारच्या सरावात शिक्षकाने विद्यार्थ्यांना एखादे वाक्य म्हणून दाखवावे. शिक्षकाने निर्देशित केल्याप्रमाणे विद्यार्थ्याने त्या वाक्याची किंवा रचनेची पुनरावृत्ती करणे, प्रत्येक वेळी नवीन घटक बदलणे अपेक्षित असते.

सराव

उदा. शिक्षक / शिक्षिका शिवाजी पार्क	उदा. शिक्षक / शिक्षिका शिवाजी पार्क कुठे आहे?
शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
शिवाजी पार्क	शिवाजी पार्क कुठे आहे?
मुंबई	मुंबई कुठे आहे?
स्थानक / स्टेशन	स्थानक / स्टेशन कुठे आहे?
बाजार / मार्केट	बाजार / मार्केट कुठे आहे?
इस्पितळ / हॉस्पिटल	इस्पितळ / हॉस्पिटल कुठे आहे?
टपाल कार्यालय / पोस्ट ऑफिस	टपाल कार्यालय / पोस्ट ऑफिस कुठे आहे?
...	...

उदा. शिक्षक / शिक्षिका शिवाजी पार्क	उदा. शिक्षक / शिक्षिका शिवाजी पार्कला कसं जायचं?
शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
शिवाजी पार्क	शिवाजी पार्कला कसं जायचं?
मुंबई	मुंबईला कसं जायचं?
स्थानक / स्टेशन	स्थानकाला / स्टेशनला कसं जायचं?
बाजार / मार्केट	बाजारात / मार्केटला कसं जायचं?
इस्पितळ / हॉस्पिटल	इस्पितळाला / हॉस्पिटलला कसं जायचं?
टपाल कार्यालय / पोस्ट ऑफिस	टपाल कार्यालयात / पोस्ट ऑफिसला कसं जायचं?
...	...

उदा. शिक्षक / शिक्षिका जिमखाना कुठे आहे? सरळ	उदा. शिक्षक / शिक्षिका जिमखाना सरळ आहे.
शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
मागे	जिमखाना मागे आहे.
जवळ	जिमखाना जवळ आहे.
पुढे	जिमखाना पुढे आहे.
डावीकडे	जिमखाना डावीकडे आहे.
लांब	जिमखाना लांब आहे.
उजवीकडे ...	जिमखाना उजवीकडे आहे.

६. समूह सराव

विद्यार्थी १ : अंबिका-सदन कुठे आहे?
अंबिका सदन कहाँ है?
सगळे : अंबिका-सदन कुठे आहे?
विद्यार्थी २ : लक्ष्मी-सदनच्या मागे.
लक्ष्मी सदन के पिछे।
विद्यार्थी १ : लक्ष्मी-सदन लांब आहे का?
लक्ष्मी-सदन दूर है क्या?
विद्यार्थी २ : नाही, जवळच आहे. या इमारतीच्या पुढे.
नहीं, पास में ही है। इस बिल्डिंग के आगे।
विद्यार्थी १ : तांबे कुठे राहतात?
तांबे जी कहाँ रहते हैं?
सगळे : तांबे कुठे राहतात?
विद्यार्थी २ : तांबे बी विंगमध्ये राहतात.
तांबे जी बी विंग में रहते हैं।
विद्यार्थी १ : खाली तळमजल्यावर का? (विद्यार्थी ३ चे नाव)
नीचली मंजिल पर?
विद्यार्थी २ : नाही, दुसऱ्या मजल्यावर राहतात. (विद्यार्थी ४ चे नाव)
नहीं, दूसरे माले पर रहते हैं।

समूह सराव

७. चौकात काय दिसतंय ते सांगू या. चौक में क्या दिख रहा है, वह बताएँ।

(इमारत, पुतळा, सायकलवाला, ट्रक, दुकानं, जाहिरात, जिलबीवाला, फळवाला, बस, मोटारसायकली)
(मागे, पुढे, जवळ, लांब, मध्ये)

उदा. मध्ये एक पुतळा आहे.

८. ऐकू या. सुनें ।

वासंती : संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यानला कसं जायचं?
संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यान कैसे जाना है?

परिमल : इथून पुढे डाव्या बाजूला वळा. तिथून थोडं पुढे गेलं की एक मोठा सिग्नल लागेल.
यहाँ से आगे बायीं तरफ़ मुड़ो। वहाँ से थोड़ा आगे जाने के बाद एक बड़ा सिग्नल आएगा।

पुढे उजवीकडे एक सिग्नल आहे. चूक / बरोबर

वासंती : अच्छा, तिथे जवळच आहे का?
अच्छा, वहीं पास ही है, क्या?

परिमल : नाही हो. थोडं लांब आहे. सिग्नलच्या पुढे उजवीकडे जा. तिथून दुसऱ्यांदा उजवीकडे वळा आणि मग डावीकडे वळा.
नहीं। थोड़ा दूर है। सिग्नल के बाद दाईं ओर मुड़ो। वहाँ दोबारा दाएँ मुड़ो और फिर बाएँ मुड़ो ।

संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यान जवळ आहे. चूक / बरोबर

वासंती : अच्छा, तुम्ही येणार का संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यानला?
अच्छा, आप चलोगे क्या संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यान?

परिमल : हो! बसा ना. अहो ताई, आधीच सांगायचं ना. मघाशीच निघालो असतो.
हाँ। बैठो ना। अरे बहनजी, पहले ही बता देते। हम कब के निकल चुके होते।

वासंती संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यानाला चालत जाते. चूक / बरोबर

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : पुढे 'करणे' या क्रियापदाच्या सामान्य वर्तमानकाळी रूपांचा तक्ता दिला आहे. शिक्षकांनी प्रत्येक वाक्य वाचून दाखवावे व विद्यार्थ्यांना आपल्या मागून म्हणायला लावावे. केवळ पाठांतर करायला न लावता विद्यार्थ्यांना सर्वनाम व क्रियापद यांची सांगड घालता येईल असा सराव करून घेणे अपेक्षित आहे. शिक्षकांनी हावभावांसह एकेका वाक्यातील सर्वनामे स्पष्ट करून सांगावीत. यानंतर विद्यार्थ्यांनीही हावभावांसह ही वाक्ये म्हणावीत. मग शिक्षकांनी फक्त हावभाव करून दाखवावेत आणि विद्यार्थ्यांनी त्यानुसार वाक्य ओळखणे अपेक्षित आहे.

	एकवचन	अनेकवचन
 	मी काम करतो. मी काम करते.	आम्ही / आपण काम करतो.
 	तू काम करतोस. तू काम करतेस.	तुम्ही / आपण काम करता.
/	तुम्ही / आपण काम करता.	तुम्ही / आपण काम करता
	तो काम करतो.	ते काम करतात.
	ती काम करते.	त्या काम करतात.
	ते काम करते / करतं.	ती काम करतात.

९. सराव करू या. अभ्यास करें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : पुढे भाषिक संरचनेचा सराव करण्याचे एक तंत्र दाखवले आहे. या प्रकारचा सराव सर्व पाठांमध्ये नियमित येत राहील. या प्रकारच्या सरावात शिक्षकाने विद्यार्थ्यांना एखादे वाक्य म्हणून दाखवावे. शिक्षकाने निर्देशित केल्याप्रमाणे विद्यार्थ्याने त्या वाक्याची किंवा रचनेची पुनरावृत्ती करणे, प्रत्येक वेळी नवीन घटक बदलणे अपेक्षित असते.

उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका	उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका
मी	मी काम करतो / करते.
शिक्षक / शिक्षिका	**विद्यार्थी / विद्यार्थिनी**
मी	मी काम करतो / करते.
आम्ही	आम्ही काम करतो.
आपण	आपण काम करतो.
तू	तू काम करतोस / करतेस.
तुम्ही	तुम्ही काम करता.
आपण	आपण काम करता.
तो	तो काम करतो.
ते	ते काम करतात.
ती	ती काम करते.
त्या	त्या काम करतात.
ते	ते काम करते.
ती	ती काम करते.

१०. ऐकू या आणि चूक की बरोबर ते सांगू या. सुनें और सही या गलत बताएँ।

राहुल : मेहुल, तू सगळ्यांना मदत <u>करतोस</u>. आज मला मदत कर ना.
मेहुल, तुम सब की मदद करते हो। आज मेरी मदद करो।

मेहुल : बोल ना, काय मदत करू?
बोलो ना, क्या मदद करूँ?

१. मेहुल राहुलला मदत करायला तयार आहे. *चूक / बरोबर*

राहुल : अरे माझ्या रिक्षाची क्लच प्लेट खराब झालीय. एखादं गॅरेज सांग ना.
मेरे रिक्शा की क्लच प्लेट खराब हो गई है। कोई गैरेज बताओ ना।

मेहुल : तू रिक्षा चालवतोस आणि तुला गॅरेज माहीत नाही? माठ! पप्पूकडे जा. तो चांगलं काम <u>करतो</u>.
तुम रिक्शा चलाते हो और गॅरेज नहीं पता? बेवकूफ़। पप्पू के पास जाओ। वह अच्छा काम करता है।

२. राहुलला एकही गॅरेज माहीत नाही. *चूक / बरोबर*

राहुल : अच्छा. मी कूच प्लेटचं काम करतो. आणि हो, आठवलं. रिक्षाचा ब्रेक खराब आहे, काच खराब आहे, चाक वाकडं आहे. आणि शेवटची गोष्ट... पत्रा गंजलाय.
अच्छा। मैं कूच प्लेट का काम करता हूँ। और हाँ। याद आया। रिक्शे का ब्रेक खराब है, कांच खराब है, पहिया टेढ़ा है। और आखिरी बात ... पत्रे को जंग लगा है।

मेहुल : अरे देवा! चल पळ आता. रानडे चौकातून उजवीकडे जा. तिथून दुसरा उजवा घे. पटेल चहा टपरीसमोर पप्पूचं गॅरेज आहे.
हे भगवान! चलो भागो अब। रानडे चौक से दाहिनी तरफ जाना। वहाँ से दूसरा दाहिना मोड लेना। पटेल चाय टपरी के सामने पप्पू का गॅरेज है।

राहुल : ठीक आहे. धन्यवाद!
ठीक है। शुक्रिया!

३. राहुल स्वतःच रिक्षा दुरुस्त करतो. *चूक / बरोबर*

११. खालील तक्ता भरू या. तालिका पूरी करें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : पुढे 'राहणे' या क्रियापदाच्या सामान्य वर्तमानकाळी रूपांचा तक्ता दिला आहे. शिक्षकांनी हावभावांनी एकेका सर्वनामासह 'राहणे' हे क्रियापद चालवून दाखवावे. विद्यार्थ्यांनीही हावभावांसह एकेक वाक्य शिक्षकांच्या मागून म्हणावे. मग शिक्षकांनी न बोलता केवळ हावभाव करून एकेक सर्वनाम एकेका विद्यार्थ्याला द्यावे व पुढीलपैकी एकेक क्रियापद सांगावे. विद्यार्थ्यांनी त्यानुसार वाक्य तयार करून दाखवणे अपेक्षित आहे. जे विद्यार्थी लिहू शकतात त्यांनी हा तक्ता भरावा.

	राहणे राह(णे)	बोलणे बोल(णे)	चालवणे चालव(णे)	जाणे जा(णे)	बदलणे बदल(णे)
मी	राहतो		चालवतो		
मी	राहते		चालवते		
आम्ही / आपण	राहतो				
तू	राहतोस				
तू	राहतेस	बोलतेस			
तुम्ही / आपण	राहता			जाता	
तो	राहतो				
ती	राहते	बोलते			
ते	राहते / राहतं				
ते / त्या / ती	राहतात				बदलतात

१२. रिकाम्या जागा भरू या. रिक्त स्थान भरें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी वाक्ये वाचून दाखवावीत. रिकाम्या जागी कंसातील क्रियापद सांगावे. विद्यार्थ्यांनी त्या क्रियापदाचे योग्य रूप सांगणे अपेक्षित आहे.

१. तू खूप छान रिक्षा ------------------------. कुठे शिकलास? (चालवणे)

२. मी कल्याणला ------------------------. (राहणे) तुम्ही कुठे -----------? (राहणे)

३. ती फक्त रविवारी टॅक्सी चालवायला ------------------------. (जाणे)

४. शुभदा शाळेत काम ------------------------. (करणे)

५. तुम्ही जरा त्यांच्याशी ------------------------ का? (बोलणे)

६. आम्ही रोज क्रिकेट ------------------------. (खेळणे)

७. तू टायर पंक्चर झाल्यावर काय --------------------? (करणे)

८. मी टायर ------------------------. (बदलणे)

१३. खेळा आणि शिका.

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी फासे आणि चिठ्ठ्यांची सोय करावी. फाशावरील चिन्हांना नेमलेली सर्वनामे विद्यार्थ्यांना २-३ वेळा सांगून ठेवावीत. विद्यार्थ्यांनी ती नीट लक्षात ठेवणे आवश्यक आहे. प्रत्येक गटातील एका विद्यार्थ्याने फासा टाकावा व एक चिठ्ठी उचलावी. चिठ्ठीवरील क्रियापद शिक्षकांनी वाचून दाखवावे. आता विद्यार्थ्याने त्या सर्वनामाप्रमाणे चिठ्ठीवरील क्रियापद चालवून दाखवावे.

⚀ मी

⚁ तू

⚂ तो / ती / ते

⚃ आम्ही / आपण

⚄ तुम्ही

⚅ ते / त्या / ती

फासा टाका आणि बरोबर उत्तर द्या.

या खेळासाठी खालील गोष्टींची गरज आहे :

क. जेवढे गट तेवढे फासे. प्रत्येक गटात २ ते ५ विद्यार्थी.

ख. जेवढे गट तेवढ्या क्रियापदांच्या चिठ्ठ्या.

(करणे, राहणे, वाचणे, बोलणे, शिकणे, खेळणे, खाणे, गाणे, हसणे, बघणे, नाचणे, येणे, जाणे)

ग. फासे आणि सर्वनामांची वरील यादी

घ. प्रत्येक गटाला १ फासा आणि क्रियापदांच्या चिठ्ठ्यांचा १ संच

दृष्टिक्षेप
नाम

तो पत्ता, ते पत्ते पता	ती दिशा, त्या – दिशा	ते टपालघर, ती टपालघरे / रं डाकघर
तो रस्ता, ते रस्ते रास्ता	ती मावशी, त्या मावश्या मौसी	ते वाचनालय, ती वाचनलये / यं पुस्तकालय
तो नकाशा, ते नकाशे नक्षा	ती बँक, त्या बँका बैंक	
तो तळमजला, ते तळमजले निचली मंजिल	ती बाग, त्या बागा बाग	
तो मजला, ते मजले मंजिल / माला	ती मदत मदद / सहायता	
तो चेंडू, ते – गेंद	ती काच, त्या काचा काँच	
तो चौक, ते – चौक	तो गंज ज़ंग	
तो अभ्यास पढ़ाई		

क्रियापद	इतर शब्द	विशेषण
राहणे रहना	मागे पीछे	थोडं थोड़ा
वळणे मुड़ना	लांब दूर	मोठा बड़ा
निघणे चलना / निकलना	जवळ पास	माठ बेवकूफ
माहीत असणे पता होना	पुढे आगे	वाकडं टेढ़ा
चालवणे चलाना	मध्ये बीच में	शेवटची आखिरी

क्रियापद	इतर शब्द
बदलणे बदलना	- मध्ये - में
पळणे भागना	खाली नीचे
आठवणे याद आना	वर ऊपर
गंजणे ज़ंग लगना	- वर - पर
खेळणे खेलना	समोर सामने
	उजवीकडे दाहिनी / दायीं तरफ
	डावीकडे बायीं तरफ
	सरळ सीधा
	- पर्यंत - तक
	- हून - से
	तिथे वहां
	तिथून वहां से
	दुसऱ्यांदा दूसरी बार / फिर एक बार
	इथून यहां से
	फक्त केवल / सिर्फ

आता मला हे येतं. अब मुझे यह आता है।

दिशा विचारणे आणि सांगणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

पत्ता, रस्ता विचारणे आणि सांगणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

साधा वर्तमानकाळी क्रियापदरूपे शिकणे आणि वापरणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

६. कुटुंब

चला, शिकू या...
चलो, सीखें...

संबंध दाखवणे
संबंध दिखाना

स्वतःच्या कुटुंबाबद्दल माहिती सांगणे
अपने परिवार के बारे में जानकारी देना

संबंधी सर्वनामांचा सराव करणे
संबंधी सर्वनामों का अभ्यास करना

१. खालील चित्रे पाहून गाळलेल्या जागा भरू या. नीचे दिए गए चित्रों को देखकर रिक्त स्थान की पूर्ति करें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : खालील चित्रे दाखवून विद्यार्थ्यांना प्रत्येक चित्रासंदर्भात दोन शब्द सांगावेत (उदा॰ तनिष्काची शाळा, आदित्यचे मांजर इ॰ - इकडे शिक्षक वर्गातील विद्यार्थ्यांची नावे वापरू शकतात.) विद्यार्थ्यांनी ते शब्द लक्षात ठेवावेत. मग शिक्षकांनी खालील वाक्ये वाचून दाखवावीत. विद्यार्थ्यांनी गाळलेल्या जागी योग्य शब्द सांगणे अपेक्षित आहे.

(तनिष्काची शाळा, आदित्यचे मांजर, योगिताचे मूल, मंदारची गाडी, अक्षयचा भ्रमणध्वनी, नेत्राचा कुत्रा)

१. अक्षयचा भ्रमणध्वनी खूप महाग आहे.

२. ________ ________ तीन वर्षांचे आहे.

३. ________ ________ पांढऱ्या रंगाचे आहे.

४. ________ ________ महात्मा गांधी मार्गावर आहे.

५. ________ ________ हल्ली सतत भुंकत असतो.

६. ________ ________ लाल रंगाची आहे.

व्याकरण

अक्षयचा	भ्रमणध्वनी		अक्षयचे	भ्रमणध्वनी
मंदारची	गाडी	त्याचप्रमाणे	मंदारच्या	गाड्या
योगिताचे / चं	मूल		योगिताची	मुले / ळं

२. सराव करू या. अभ्यास करें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : पुढे भाषिक संरचनेचा सराव करण्याचे एक तंत्र दाखवले आहे. या प्रकारचा सराव सर्व पाठांमध्ये नियमित येत राहील. या प्रकारच्या सरावात शिक्षकाने विद्यार्थ्यांना एखादे वाक्य म्हणून दाखवावे. शिक्षकाने निर्देशित केल्याप्रमाणे विद्यार्थ्याने त्या वाक्याची किंवा रचनेची पुनरावृत्ती करणे, प्रत्येक वेळी नवीन घटक बदलणे अपेक्षित असते.

सराव

उदा. शिक्षक / शिक्षिका हा कोणाचा फोन आहे? (आनंद)	उदा. शिक्षक / शिक्षिका आनंदचा
शिक्षक / शिक्षिका	**विद्यार्थी / विद्यार्थिनी**
हा कोणाचा फोन आहे? (आनंद)	आनंदचा
ही कोणाची चावी आहे? (कविता)	कविताची
हे कोणाचे पेन आहे? (आरती)	आरतीचे
हे कोणाचे कपडे आहेत? (केदार)	केदारचे
या कोणाच्या चपला आहेत? (महेश)	महेशच्या
ही कोणाची पुस्तके आहेत? (अक्षय)	अक्षयची
...	...

सराव

उदा. शिक्षक / शिक्षिका तुम्ही मुंबईचे का? तुम्ही मुंबईच्या का?	उदा. शिक्षक / शिक्षिका हो, मी मुंबईचा. हो, मी मुंबईची.
शिक्षक / शिक्षिका	**विद्यार्थी / विद्यार्थिनी**
तुम्ही नागपूरचे / नागपूरच्या का?	हो, मी नागपूरचा / नागपूरची.
तुम्ही सांगलीचे / सांगलीच्या का?	हो, मी सांगलीचा / सांगलीची.
तुम्ही रत्नागिरीचे / रत्नागिरीच्या का?	हो, मी रत्नागिरीचा / रत्नागिरीची.
तुम्ही नाशिकचे / नाशिकच्या का?	हो, मी नाशिकचा / नाशिकची.
तुम्ही चंद्रपूरचे / चंद्रपूरच्या का?	हो, मी चंद्रपूरचा / चंद्रपूरची.
तुम्ही कोल्हापूरचे / कोल्हापूरच्या का?	हो, मी कोल्हापूरचा / कोल्हापूरची.
...	...

३. सुरभीची खोली बघू या आणि काय काय दिसतंय ते सांगू या.

आइए सुरभि के कमरे पर एक नजर डालते हैं और बताते हैं कि यहां क्या क्या दिख रहा है।

उदा० सुरभीची गिटार

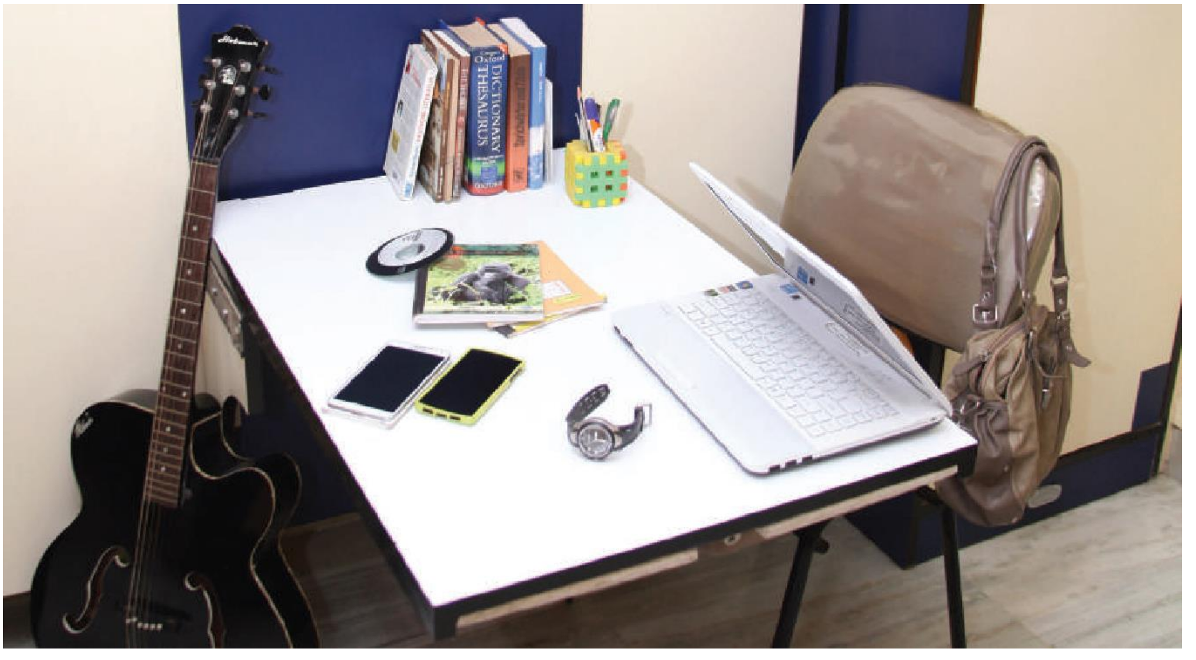

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी हे चित्र सुरभीच्या खोलीचे चित्र म्हणून दाखवावे. विद्यार्थ्यांनी त्यात दिसणाऱ्या वस्तू सुरभीचा / ची / चे... म्हणून सांगणे अपेक्षित आहे.

पर्याय म्हणून शिक्षक स्वतःच्या खोलीचा फोटो आणू शकतात.

	माझा	माझा	भाऊ	माझा	कागद
मी	माझी	माझी	बहीण	माझी	पेन्सिल
	माझे / माझं	माझे / माझं	कुटुंब	माझे / माझं	पुस्तक

४. या, मी तुमची माझ्या घरच्यांशी ओळख करून देते. आइए, मैं आपको अपने परिवार से मिलवाती हूँ।

वरील चित्रे पाहू या आणि खालील वाक्ये ऐकू या व योग्य जोड्या जुळवू या. ऊपर दिए चित्रों को देखें और नीचे दिए गए वाक्यों को सुनें और सही जोड़ियाँ मिलायें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षक ५ विद्यार्थ्यांना पुढे बोलावून वरीलपैकी प्रत्येकी एक चित्र देतील आणि एक एक वाक्य वाचतील. ज्या विद्यार्थ्याच्या हातातील चित्र योग्य असेल त्यांनी पुढे येऊन संपूर्ण वर्गाला चित्र दाखवावे.

पर्याय म्हणून वर्गातील अर्ध्या विद्यार्थ्यांना चित्रे द्यावीत आणि उरलेल्या अर्ध्या विद्यार्थ्यांना वाक्ये सांगावीत. ज्यांच्याकडे चित्र आहे तो गट वर्गाच्या वेगवेगळया कोपऱ्यांमध्ये एक जागा नक्की करून थांबतील, ज्यांच्याकडे वाक्य आहे तो गट स्वतःच्या वाक्याला योग्य चित्र शोधेल.

१. मी मीरा, आणि हे माझं कुटुंब.

२. हा माझा भाऊ अक्षय. आणि ती त्याची बायको - म्हणजे माझी वहिनी - पूजा.

३. हे माझे आजी-आजोबा. माझे आजोबा ८३ वर्षांचे आहेत व माझी आजी ८० वर्षांची आहे. आजोबांचं नाव आहे सदानंद आणि आजीचं अनसूया.

४. ही माझी ताई - म्हणजेच मोठी बहीण - कस्तुरी. ती २८ वर्षांची आहे. तिला प्राण्यांची आवड आहे. तो तिचा कुत्रा मोती.

५. आणि हे माझे आई-बाबा. माझे बाबा शिपाई आहेत नि आई सफाई कामगार.

५. चला, नातेवाइकांशी ओळख करून घेऊ या. आइए परिजनों से परिचय करते हैं।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी खालील अभ्यास तोंडी घ्यावा. इथे प्रसिद्ध कुटुंबातील व्यक्तींचे फोटो आणता येतील किंवा कुटुंबवृक्षाचा खेळ घेता येईल.

बाबा पिताजी		आई माँ
आजोबा दादा / नाना		आजी दादी / नानी
मामा मामा		मामी मामी
भाऊ भाई		बहीण बहन
दादा भैया		वहिनी भाभी
काका चाचा		काकी / काकू चाची
मावशी मौसी	ताई दीदी	आत्या बुआ

१. आईचा भाऊ, माझा ...

२. मामाची बायको, माझी ...

३. बाबांचा भाऊ, माझा / माझे ...

४. काकांची बायको, माझी ...

५. आईची मुलगी, माझी ...

६. मोठा भाऊ, माझा ...

७. आईचे / बाबांचे बाबा, माझे ...

८. आईची / बाबांची आई, माझी ...

९. बाबांची बहीण, माझी ...

१०. आईची बहीण, माझी ...

६. ... आणि हा आहे माझा मित्र-परिवार. और यह मेरा मित्र-परिवार है।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी खालील फोटो दाखवून परिच्छेद वाचून दाखववा आणि त्यानंतर त्या परिच्छेदासंदर्भातील प्रश्न विचारावे (उदा॰ हा फोटो कुठे काढला आहे? इत्यादी)

हा बघा, किती छान फोटो आहे आमचा शाळेमधला. हे तेजस, आणि हृषिकेश - माझे अगदी खास मित्र. आम्ही अजूनही एकमेकांच्या संपर्कात आहोत.

आणि हा फोटो बघा, मंडईमधला.
हा सखाराम, आणि हा जयंत. हे माझे अगदी जवळचे मित्र. आम्ही सगळे रोजच भेटतो.

आणि ही आहेत माझी चाळीतली मित्रमंडळी : महेश, युसूफ, सतीश आणि दीपक.

माझे	मित्र	माझे	कागद
माझ्या	मैत्रिणी	माझ्या	पेन्सिली
माझी	मित्रमंडळी	माझी	पुस्तके / पुस्तकं

७. रिकाम्या जागी कंसातील योग्य तो शब्द सांगू या. आइए रिक्त स्थान में कोष्ठकों में सही शब्द बताएं।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी प्रत्यक्ष वस्तू वापरून, व्यक्ती दाखवून किंवा चित्र दाखवून पुढील अभ्यास घ्यावा.

(माझा, माझी, माझे, माझ्या, माझी)

__________ चेंडू (तो)	__________ घर (ते)
__________ नवरा (तो)	__________ आई (ती)
__________ मुलगा (तो)	__________ आजी (ती)
__________ मांजर (ते)	__________ बहिणी (त्या)
__________ पुस्तके (ते)	__________ वह्या (त्या)

८ सराव करू या. अभ्यास करें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : पुढे भाषिक संरचनेचा सराव करण्याचे एक तंत्र दाखवले आहे. या प्रकारचा सराव सर्व पाठांमध्ये नियमित येत राहील. या प्रकारच्या सरावात शिक्षकाने विद्यार्थ्यांना एखादे वाक्य म्हणून दाखवावे. शिक्षकाने निर्देशित केल्याप्रमाणे विद्यार्थ्याने त्या वाक्याची किंवा रचनेची पुनरावृत्ती करणे, प्रत्येक वेळी नवीन घटक बदलणे अपेक्षित असते.

सराव

उदा. शिक्षक / शिक्षिका	उदा. शिक्षक / शिक्षिका
मी मैं	माझा मित्र मेरा दोस्त

शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
मी? मैं	माझा मित्र मेरा दोस्त
आम्ही? हम	आमचा मित्र हमारा दोस्त
तू? तू / तुम	तुझा मित्र तेरा दोस्त
तुम्ही? तुम	तुमचा मित्र तुम्हारा दोस्त
तो? वह	त्याचा मित्र उसका दोस्त
ते? वह	त्यांचा मित्र उनका दोस्त
ती? वह	तिचा मित्र उसका दोस्त
त्या? वे	त्यांचा मित्र उनका दोस्त
ती? वे	त्यांचा मित्र उनका दोस्त
...	...

सराव

उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका	उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका
मी - माझा काका. तो?	त्याचा काका

शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
मी - माझा काका. तो?	त्याचा काका
मी - माझी खोली. ते?	त्यांची खोली
मी - माझी पेन्सिल. ती?	तिची पेन्सिल
मी - माझा चेंडू. तू?	तुझा चेंडू
मी - माझे घर आम्ही?	आमचे घर
मी - माझी मावशी. त्या?	त्यांची मावशी
मी - माझे पुस्तक. तुम्ही?	तुमचे पुस्तक
मी - माझी मुलगी. आपण?	आपली मुलगी
...	...

सराव

उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका	उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका
हा माझा कुत्रा आहे. (रुमाल)	हे माझे कुत्रे आहेत.

शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
हा माझा मुलगा आहे. (मुलगा)	हे माझे मुलगे आहेत.
ही त्याची बहीण आहे. (बहिणी)	या त्याच्या बहिणी आहेत.
हे तिचे घड्याळ आहे. (घड्याळे)	ही तिची घड्याळे आहेत.
ही त्यांची बाग आहे. (बागा)	या त्यांच्या बागा आहेत.
हा आमचा बंगला आहे. (बंगले)	हे आमचे बंगले आहेत.
हे आपले झाड आहे. (झाडे)	ही आपली झाडे आहेत.
हा तुमचा वर्ग आहे. (वर्ग)	हे तुमचे वर्ग आहेत.
ही तुमची खोली आहे. (खोल्या)	या तुमच्या खोल्या आहेत.
...	...

९. करा आणि शिका. करो और सीखो।

१. दोन गट करा. एका गटातील प्रत्येकाला कुटुंबातील एक-एक भूमिका द्या. घराच्या मालकीसंबंधी त्यांचे भांडण चालू आहे. त्यांचा संवाद तयार करा. दुसऱ्या गटाने ओळखा, कोण कोणाची भूमिका करत आहे.

२. आता तुमच्या सहकाऱ्यास तुमच्या कुटुंबाचा परिचय करून द्या.

हा / ही मी आहे. हे माझे / माझं... हा माझा...ही माझी...
उजवीकडे...
पुढे / मागे / मध्ये आहे...

दृष्टिक्षेप
नाम

तो भ्रमणध्वनी, ते – मोबाइल	ती चावी, त्या चाव्या चाबी	ते कुटुंब, ती कुटुंबे / बं परिवार
तो कुत्रा, ते कुत्रे कुत्ता	ती चप्पल, त्या चपला चप्पल	ते मांजर, ती मांजरे / रं बिल्ली
तो भाऊ, ते – भाई	ती आई, त्या आया माँ	ते झाड, ती झाडे / डं पेड़
तो / ते बाबा, ते – पिताजी	ती आजी, त्या आज्या दादी / नानी	ते अंतर, ती अंतरे / रं दूरी
तो / ते आजोबा, ते – दादाजी / नानाजी	ती ताई, त्या ताया दीदी	ते पान, ती पाने / नं पन्ना / पत्ता
तो / ते काका, ते – चाचा	ती मावशी, त्या मावश्या मौसी	ते भांडण, ती भांडणे / णं झगड़ा
तो दादा, ते – बड़ा भाई	ती बहीण, त्या बहिणी बहन	ते घरटे / टं, ती घरटी घोंसला
तो नवरा, ते नवरे पती	ती काकी / काकू, त्या काक्या चाची	ते पिल्लू, ती पिल्ले / ल्लं बच्चा
तो प्रसंग, ते – घटना	ती आत्या, त्या – बुआ	ते दार, ती दारे / रं दरवाजा
तो चिमणा, ते चिमणे नर गौरैया	ती मैत्रीण, त्या मैत्रिणी सहेली	
तो पंख, ते – पंख, पर	ती बाग, त्या बागा बगीचा	
तो घास, ते – निवाला	ती वही, त्या वह्या बही	
	ती खोली, त्या खोल्या कमरा	
	ती मालिका, त्या – धारावाहिक	
	ती मालकी मालिकी	
	ती वेळ, त्या वेळा समय	
	ती चिमणी, त्या चिमण्या गौरैया	
	ती चोच, त्या चोची चोंच	
	ती भिंत, त्या भिंती दीवार	

क्रियापद	क्रियाविशेषण	प्रश्नशब्द	इतर शब्द
भुंकणे भौंकना	हल्ली आजकल	कोणाचा किसका	महाग महंगा
चिवचिवणे चहकना	सतत हमेशा / लगातार	कोणाची किसकी	पांढरा सफेद
जुळणे मिलना	हळू धीमे / धीरे	कोणाचे / चं किसका	स्वस्त सस्ता
	जलद जल्दी		इवले छोटा
	अनेकदा कई बार		चिमणी छोटी
	क्वचित शायद ही कभी		
	पटकन जल्दी		
	भवती आसपास		
	भारी बहुत		

आता मला हे येते अब मुझे यह आता है।

संबंध दाखवणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

स्वत:च्या कुटुंबाबद्दल माहिती सांगणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

संबंधी सर्वनामांचा सराव करणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

७. काल काय झालं?

चला शिकू या ...
चलो सीखें ...

घडून गेलेल्या गोष्टीबद्दल सांगणे आणि विचारणे
बीती हुई बात के बारे में बताना और पूछना

पूर्वी कसे होते आणि आता कसे आहे
पहले कैसा था और अब कैसा है

हा, ही, हे, तो, ती, ते : दर्शक सर्वनामे वापरणे
यह, ये, वह, वे : दर्शक सर्वनाम

साधा भूतकाळ
सामान्य भूतकाल

साधा भूतकाळ - नकारात्मक रूप
सामान्य भूतकाल - नकारात्मक रूप

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : आधी प्रश्न दाखवावा, मग ध्वनिमुद्रण ऐकवावे आणि मग पुन्हा प्रश्न वाचून दाखवावा.

१. ऐकून प्रश्नांचे उत्तर द्या . सुनकर प्रश्न के उत्तर दें ।

अरे विलास, कसा आहेस? तुझी तब्येत कशी आहे आता?

अरे विलास, कैसा है तू? तुम्हारी तबीयत कैसी है अब?

मी बरा आहे आता.

मैं ठीक हूँ ।

आणि तुझी मुलं कशी आहेत?

और तुम्हारे बच्चे कैसे हैं?

दोन्ही मुलं बरी आहेत आता. तुम्ही सगळे कसे आहात?

दोनों बच्चे ठीक हैं अब। तुम सब कैसे हो?

आम्ही सगळेही मजेत आहोत.

हम सब भी मजे में हैं ।

तुमच्याकडे कोणाला ताप नाही न?

तुम्हारे यहाँ किसी को बुखार तो नहीं ना?

नाही, आमच्यापैकी कोणालाही ताप नाही. सगळ्यांची प्रकृती उत्तम आहे.

नहीं, हम में से किसीको भी बुखार नहीं है। सबकी तबीयत बढ़िया है ।

वरील संवादात तुम्ही हे ऐकलंत का?

विलास आता बरा आहे.	हो / नाही
विलासच्या मुलांना ताप आला आहे.	हो / नाही

काल	→	होता	काल विलासला ताप होता.
आज	→	आहे	आज विलास बरा आहे.

२. खालील वाक्ये भूतकाळात बोलू या. नीचे दिए गए वाक्य भूतकाल में कहें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी उदाहरणाची वाक्ये वाचून दाखवावीत. मग विद्यार्थ्यांना पुढील एकेक वाक्य वाचून दाखवावे. विद्यार्थ्यांनी त्या वाक्याचे भूतकाळी रूप सांगणे अपेक्षित आहे.

उदा० **तो रिक्षाचालक खूप चांगला आहे.**

तो रिक्षाचालक खूप चांगला होता.

१. मी कल्याणला आहे.

२. माझं तुझ्याकडे एक काम आहे.

३. हॅलो प्रताप, अरे कुठे आहेस तू?

४. माझे मित्र कसे आहेत रे? मस्त आहेत ना?

५. माझ्याकडे ड्रायव्हिंग लायसन्स आहे.

एकवचन	अनेकवचन
मी (पु.) होतो	आम्ही / आपण होतो
मी (स्त्री.) होते	
तू (पु.) होतास	तुम्ही / आपण होता / होतात (आदरार्थी)
तू (स्त्री.) होतीस	
तो होता	ते होते
ती होती	त्या होत्या
ते होते / होतं	ती होती

३. ऐकू या. सुनें।

बबन: गब्बर, तुला माहीत आहे का, काल आपल्या एका मित्राने खूपच हिमतीचं काम केलं आहे. आपण त्याच्याकडून काहीतरी शिकायला हवं.

गब्बर: कोणी काय केलं? मलासुद्धा सांग ना.

बबन: मी कशाला? अखिल स्वतःच नकुलला सांगतोय बघ. चल ऐकू या.

४. ऐकू या आणि चूक की बरोबर ते सांगू या. सुनें और सही या गलत बताएँ।

बाला : हॅलो आशीष, कुठे होतास तू काल?

हैलो आशीष, तू कहाँ था कल?

आशिष: अरे, काल माझी टॅक्सी बंद पडली होती. म्हणून मग घरीच होतो मी.

अरे, कल मेरी टैक्सी खराब थी। तो मैं घर पर ही था।

बाला : अरे गाढवा, घरी होतास तू? गॅरेजमध्ये जायचं ना!

गधे, घर पर था तू? गराज में जाना था ना!

आशिष : अरे मंद माणसा, तू समजतोस काय रे मला? फक्त घरीच बसेन का मी? दुपारी मी आणि माझा मुलगा आम्ही दोघेही तिथेच होतो रे.

अरे पागल, समझता क्या है तू मुझे? घर में ही बैठा रहूँगा क्या मैं? मैं और मेरा बेटा हम दोनों दोपहर में उधर ही थे।

आशिष आणि त्याचा मुलगा पूर्णवेळ घरीच होते. *चूक / बरोबर*

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : घडून गेलेल्या क्रियेला भूतकाळ म्हणतात. हे पुढे दिलेल्या उदाहरणांच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना समजावून सांगावे. याप्रमाणे दिनक्रमातील आणखी काही उदाहरणे घेऊन भूतकाळाची संकल्पना स्पष्ट करून सांगावी.

‘असणे’...

क्रियापद	साधा वर्तमान काळ	साधा वर्तमानकाळ- नकारात्मक रूप	साधा भूतकाळ	साधा भूतकाळ- नकारात्मक रूप
असणे	आहे	नाही	होता	नव्हता

५. 'असणे' या क्रियापदाचे भूतकाळातील नकारात्मक रूप सांगू या.
'असणे' के भूतकाल के नकारात्मक रूप बताएं।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी पुढील वाक्ये व कंसातील पर्याय वाचून दाखवावेत. विद्यार्थ्यांनी योग्य पर्याय निवडून सांगणे अपेक्षित आहे.

(नव्हतास, नव्हतो, नव्हत्या, नव्हतो, नव्हते)

सारा : काल पुण्यात कोण कोण होतं?
नयना : मी नव्हते.
कमला, कबीर : आम्ही -------------- (१).
सारा : तू -------------- (२) रवी?
रवी : नाही, मी सुद्धा -------------- (३).
नयना : स्नेहल, सुनीता?
कबीर : नाही, त्या -------------- (४).

६. योग्य उत्तर निवडू या. सही पर्याय चुनें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी प्रश्न व त्याच्या उत्तरांचे पर्याय वाचून दाखवावेत. विद्यार्थ्यांनी योग्य पर्याय निवडून सांगणे अपेक्षित आहे.

१. काल गुरुवार होता का?
अ. काल गुरुवार नव्हते.
ब. काल गुरुवार नव्हता.
क. काल गुरुवार नव्हती.

२. तू घरी होतास का?
अ. मी घरी नव्हती.
ब. मी घरी नव्हता.
क. मी घरी नव्हतो.

३. तुम्ही दोघे कुर्ल्याला होतात का?
अ. नाही, आम्ही कुर्ल्याला नव्हते.
ब. नाही, आम्ही कुर्ल्याला नव्हतास.
क. नाही, आम्ही कुर्ल्याला नव्हतो.

४. जोशीकाका, काल का नाही आलात?
अ. माझी तब्येत बरी नव्हती.
ब. माझी तब्येत बरी नव्हत्या.
क. माझी तब्येत बरी नव्हता.

७. वाचू या. पढ़ें।

हा टी.व्ही. आहे.
यह टीवी है।

ही खुर्ची आहे.
यह कुर्सी है।

हे सफरचंद आहे.
यह सेब है।

हा संगणक आहे.
यह कंप्यूटर है।

ही पिशवी आहे.
यह थैली है।

हे घड्याळ आहे.
यह घड़ी है।

हा चेंडू आहे.
यह गेंद है।

ही गाडी आहे.
यह गाड़ी है।

हे पुस्तक आहे.
यह किताब है।

लक्षात ठेवा.

१. हा सुरेश आहे. तो रमेश आहे. यह सुरेश है। वह रमेश है।
२. ही टॅक्सी आहे. ती रिक्षा आहे. यह टैक्सी है। वह रिक्शा है।
३. हे आधारकार्ड आहे. ते पॅन कार्ड आहे. यह आधारकार्ड है। वह पैन कार्ड है।

'हा, ही, हे' या सर्वनामांनी जवळची वस्तू दाखवली जाते.
'हा, ही, हे' इन सर्वनामों से करीब की वस्तुएँ दिखाई जाती हैं।
'तो, ती, ते' या सर्वनामांनी लांबची वस्तू दाखवली जाते.
'तो, ती, ते' इन सर्वनामों से दूर की वस्तुओं के बारे में बताया जाता है।

तो

ती

ते

(तो) खोकला
(तो) पगार

(ती) सर्दी
(ती) दमछाक

(ते) अपचन
(ते) काम

मला ...
(तो) खोकला झाला.
मुझे खांसी हुई है।

मला ...
(ती) सर्दी झाली.
मुझे सर्दी हुई है।

मला ...
(ते) अपचन झालं.
मुझे बदहज़मी हुई है।

माझा (तो) पगार झाला.
मुझे भुगतान मिला है।

माझी (ती) दमछाक झाली.
मैं थक गयी हूँ।

माझं (ते) काम झालं.
मेरा काम हुआ है।

साधा भूतकाळ

एकवचन	अनेकवचन
मी (मतदार) झालो. मी (मतदार) झाले.	आम्ही / आपण (मतदार) झालो.
तू (मतदार) झालास. तू (मतदार) झालीस. तुम्ही / आपण (मतदार) झालात. /	तुम्ही / आपण (मतदार) झालात.
तो (मतदार) झाला.	ते (मतदार) झाले.
ती (मतदार) झाली.	त्या (मतदार) झाल्या.
ते (मतदार) झाले.	ती (मतदार) झाली.

८. वर्तमानकाळ आणि भूतकाळ वापरून वाक्ये बनवू या.

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना आधी तीनही क्रियापदे सांगावीत. मग उदाहरण सांगून त्याप्रमाणे इतर शब्द देऊन योग्य क्रियापदे विचारावीत. मग भूतकाळी क्रियापदे सांगून नंतरच्या वर्तुळातील शब्द देऊन उदाहरणाप्रमाणे योग्य क्रियापदे विचारावीत.

(ती) सर्दी

(तो) खोकला

(ते) अपचन (ते) कसंतरी

(ती) उलटी

होतो

होते

होतं

वरील वाक्ये वर्तमानकाळात सांगू या.

उदा० मला सर्दी होते.

(ती) दमछाक (ती) फजिती

(तो) अपघात (तो) पगार

(ती) मधली सुट्टी (ते) लग्न

(ते) काम

झाला

झाली

झालं

वरील वाक्ये भूतकाळात सांगू या.

उदा० माझं काम झालं.

अखिल : अरे नकुल, ऐक ना, काल मी टॅक्सी चालवत असताना माझ्या गाडीपुढे एक अपघात झाला.

अरे सुन नकुल, कल जब मैं टैक्सी चला रहा था तब मेरे सामने एक ॲक्सिडेंट हो गया।

नकुल : काय सांगतोस! कुठे होतास तू काल?

क्या कह रहा है? तू कहाँ था कल?

अखिल : काल मी नरीमन पॉइंटला होतो. पोलीस आले होते तिथे.

कल मैं नरीमन पॉइंट में था। पुलिस आई थी वहाँ।

नकुल : अरे बाप रे! मग काय झालं? जवळपास एखादं हॉस्पिटल होतं का?

अरे बाप रे! फिर क्या हुआ? वहाँ आस पास कोई अस्पताल था क्या?

अखिल : नाही ना. नव्हतं हॉस्पिटल.

नहीं नहीं, कोई अस्पताल नहीं था।

नकुल : मग काय झालं?

फिर क्या हुआ?

अखिल : मी पोलिसांच्या मदतीने त्या माणसाला हॉस्पिटलला घेऊन गेलो. फारच रक्तबंबाळ झाला होता तो.

मैं पुलिस की मदद से उसको अस्पताल ले गया। उसका बहुत खून बह चुका था।

नकुल : शाब्बास मित्रा! हे फारच छान केलंस तू.

बहुत खूब! यह बड़ा अच्छा काम किया तूने।

९. वरील संवाद ऐकून खालील वाक्यांतील चुकीचा शब्द ओळखू या.

उपर्युक्त संवाद सुनें और नीचे दिए गए वाक्यों से गलत शब्द पहचानें ।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : विद्यार्थ्यांना वरील संवाद ऐकवून झाल्यावर शिक्षकांनी पुढील एकेक वाक्ये वाचून त्यातील क्रियापदांचे पर्याय विद्यार्थ्यांना सांगावेत. विद्यार्थ्यांनी चुकीचे क्रियापद ओळखणे अपेक्षित आहे.

उदा० पोलीस नरीमन पॉइंटला होते / ~~नव्हते~~.

१. अखिल काल नरीमन पॉइंटला होता / नव्हता.
२. जवळपास हॉस्पिटल होतं / नव्हतं.
३. तो माणूस जखमी होता / नव्हता.
४. अखिल टॅक्सी चालवत होता / नव्हता.
५. पोलीस कामात होते / नव्हते.

तो केस, ते – बाल	ती अंघोळ, त्या अंघोळी स्नान	ते भाडे / डं, ती भाडी भाड़ा
तो मित्र, ते – दोस्त	ती सुट्टी, त्या सुट्ट्या छुट्टी	ते तिकीट, ती तिकिटे / टं टिकट
तो अपघात, ते – हादसा / ॲक्सिडेंट	ती कटकट, त्या कटकटी झंझट	ते गिऱ्हाईक, ती गिऱ्हाइके / कं ग्राहक
तो पोलिस, ते – पुलिस	ती सहल, त्या सहली सैर	ते खाते / तं, ती खाती खाता
तो फरक, ते – भेद / फर्क	ती मजा मजा	ते प्रमाण, ती प्रमाणे / णं मात्रा
तो काळ, ते – काल, समय	ती धमाल मस्ती	
तो हिशोब, ते – हिसाब		
तो दर, ते – दर		

क्रियापदे	इतर शब्द	विशेषणे	प्रश्नशब्द / प्रश्नार्थक वाक्ये
घडणे घटना	पूर्वी पहले	मंद धीमा / बुद्धू	कुठे होतास तू? कहाँ था तू?
अडकणे अटकना	आता अब	वाईट बुरा	कोणी कोई
हरवणे खोना / खो जाना	काल कल	नवीन नया	कुठे आहेस तू? कहाँ है तू?
हवे असणे चाहना	गुपचूप चुपचाप	जुना पुराना	काय सांगतोस! क्या कहते हो!
माहीत नसणे मालूम नहीं होना	सकाळी सुबह	हिरवा हरा	काय झालं? क्या हुआ?
समजणे समझना	हिमतीचं काम हिम्मत का काम	सगळी सब	कोण होतं? कौन था?
बदलणे बदलना	काहीतरी कुछ तो	स्वस्त सस्ता	काय हवंय? क्या चाहिये?
परत देणे वापस करना	मग फिर	महाग महंगा	
मोजणे गिनना	जे – ते जो – वह	काळा काला	

क्रियापदे	इतर शब्द	विशेषणे
जमा होणे जमा होना	- मुळे - की वजह से	पांढरा सफेद
विचार करणे सोचना	नेहमी हमेशा	चांगला अच्छा
मजा करणे मजे करना	- सुद्धा - भी	जाडा मोटा
आवडणे पसंद आना / होना	पण लेकिन	बारीक पतला
राहणे रहना		खूश खुश
जेवणे भोजन करना		रक्तबंबाळ खून से लथपथ
वाढणे बढ़ना / परोसना		फार बहुत
		बऱ्याच बहुत सारा
		रोख नकद
		सुट्टे छुट्टा
		नेमके अचूक

आता मला हे येते अब मुझे यह आता है।

घडून गेलेल्या गोष्टीबद्दल सांगणे आणि विचारणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

पूर्वी कसे होते आणि आता कसे आहे - फरक सांगता येणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

हा, ही, हे, तो, ती, ते : दर्शक सर्वनामे वापरणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

साधा भूतकाळ

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

साधा भूतकाळ - नकारात्मक रूप

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

८. उद्याची बात

चला, शिकू या...
चलो, सीखें...

उद्याची गोष्ट सांगणे
अगले दिन की बात बताना

साधा भविष्यकाळ ओळखणे आणि वापरणे
सामान्य भविष्यकाल पहचानना और उपयोग करना

१. **ऐकू या आणि फरक लक्षात घेऊ या.** सुनें और फरक समझें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : पुढील संवाद ऐकवून किंवा वाक्ये वाचून दाखवून विद्यार्थ्यांना त्यातील काळाचा फरक ओळखायला सांगावे. आवश्यक वाटेल तिथे व्याकरणिक संज्ञा न वापरता समजावून सांगणे अपेक्षित आहे.

अ.

माझा मुलगा डॉक्टर झाला.
मेरा बेटा डॉक्टर बन गया।

माझी मुलगी वकील होणार.
मेरी बेटी वकील बनेगी।

ब.

वीणा : रोझी, मी या रविवारी माझ्या भावाच्या लग्नासाठी गावाला जाणार.
रोझी, मैं इस रविवार मेरे भाई की शादी के लिये गाँव जाऊँगी।
रोझी : अरे वा! कधी आहे लग्न?
अरे वा! कब है शादी?
वीणा : पुढच्या शुक्रवारी आहे.
अगले शुक्रवार को।
रोझी : अच्छा! पण मग तू एकटीच जाणार की तुम्ही सगळे जाणार?
अच्छा। लेकिन फिर तू अकेली ही जायेगी या तुम सब जाओगे?
वीणा : मी एकटीच जाणार.
मैं अकेली जाऊँगी।
रोझी : छान, छान! आमच्याही शुभेच्छा सांग तुझ्या भावाला.
बढ़िया, बढ़िया! हमारी तरफ से भी बधाइयाँ देना तुम्हारे भाई को।
वीणा : नक्की, रोझी!
जरूर! रोझी!

२. संवादांचा सराव करू या. संभाषण का अभ्यास करें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी पुढीलप्रमाणे विद्यार्थ्यांकडून संवाद म्हणून घेणे व त्यासाठी कंसात दिलेले मुद्दे वापरणे अपेक्षित आहे.

शिक्षक / शिक्षिका : तू या रविवारी काय करणार?

विद्यार्थी : मी या रविवारी बाजारात जाणार.

सगळे : तो या रविवारी बाजारात जाणार!

विध्यार्थी : अजित, तू या रविवारी काय करणार?

(मराठीच्या वर्गाला जाणार, चौपाटीवर फिरायला जाणार, घरी आराम करणार, घराची साफसफाई करणार ...)

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : पुढील नियम विद्यार्थ्यांना समजावून सांगणे अपेक्षित आहे.

एखादी क्रिया पुढे घडणार असेल, तर ...

बस : बस + णार = बसणार
गा : गा + णार = गाणार
चालव : चालव + णार = चालवणार
हो : हो + णार = होणार

३. सराव करू या. अभ्यास करें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : पुढे भाषिक संरचनेचा सराव करण्याचे एक तंत्र दाखवले आहे. या प्रकारचा सराव सर्व पाठांमध्ये नियमित येत राहील. या प्रकारच्या सरावात शिक्षकाने विद्यार्थ्यांना एखादा शब्द म्हणून दाखवावा. शिक्षकाने निर्देशित केल्याप्रमाणे विद्यार्थ्याने त्या शब्दाची किंवा रचनेची पुनरावृत्ती करणे, प्रत्येक वेळी नवीन घटक बदलणे अपेक्षित असते.

सराव

उदा० शिक्षक / शिक्षिका	उदा० शिक्षक / शिक्षिका
राह (शिक्षिका)	राहणार
शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
राह	राहणार
खा	खाणार
जा	जाणार
ये	येणार
धाव	धावणार
कर	करणार
अस	असणार
चाल	चालणार
काढ	काढणार

सराव

उदा० शिक्षक / शिक्षिका	उदा० शिक्षक / शिक्षिका
मी रोज वर्तमानपत्र वाचते. (शिक्षिका)	मी रोज वर्तमानपत्र वाचणार.
शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
मी रोज वर्तमानपत्र वाचते.	मी रोज वर्तमानपत्र वाचणार.
मी रोज सकाळी योगासने करते.	मी रोज सकाळी योगासने करणार.
तो बिल भरतो.	तो बिल भरणार.
आम्ही सकाळी खोली स्वच्छ करतो.	आम्ही सकाळी खोली स्वच्छ करणार.
सफाई कामगार केर काढतात.	सफाई कामगार केर काढणार.
त्या वडापाव खात आहेत.	त्या वडापाव खाणार.
तो नागपूरला येत आहे.	तो नागपूरला येणार.
तो चित्रपट पाहतो आहे.	तो चित्रपट बघणार.

४. ऐकू या. सुनें।

निसारचाचा : अरे, अजित, बरं झालं भेटलास.

अरे, अजित, अच्छा हुआ मिल गये।

अजित : सलाम, निसार चाचा.

सलाम, निसार चाचा।

निसारचाचा : उद्या येणार आहेस ना माझ्याकडे ईदनिमित्त? तुझी चाची शीर खुरमा करणार आहे. ये नक्की.

कल आओगे ना मेरे घर ईद के लिये? तुम्हारी चाची शीर खुरमा बनाने वाली है। पक्का आना।

अजित : हो, चाचा. मी नवीन टॅक्सी घेतली. उद्या पहिल्यांदाच चालवणार आहे. आणि तीच टॅक्सी घेऊन तुमच्याकडे शीर खुरमा खायला येणार आहे.

हाँ, चाचा। मैंने नयी टैक्सी खरीद ली। कल पहली बार चलाने वाला हूँ। और वही टैक्सी लेकर आपके घर शीर खुरमा खाने आऊँगा।

निसारचाचा : अरे वा! अभिनंदन! तुझी आईही येईल ना तुझ्याबरोबर?

अरे वा! बधाई! तुम्हारी माँ भी आएंगी ना तुम्हारे साथ?

अजित : हो, चाचा. निघतो. उद्या भेटू. सलाम.

हाँ, चाचा। चलता हूँ। कल मिलेंगे। सलाम।

निसारचाचा : आम्ही वाट पाहू तुमची. भेटूच. सलाम.

हम तुम्हारी राह देखेंगे। मिलते हैं। सलाम।

५. रिकाम्या जागा भरू या. रिक्त स्थान भरें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना उदाहरण वाचून दाखवावे. नंतर एकेक वाक्य वाचून कंसातील क्रियापद सांगावे. विद्यार्थ्यांनी क्रियापदाचे योग्य भविष्यकाळी रूप सांगणे अपेक्षित आहे.

उदा० मुंबईत मी माझ्या भावाला <u>भेटणार</u>. (भेटणे)

१. ऑक्टोबरमध्ये मी नवीन रिक्षा --------------------. (घेणे)

२. तू वाहतुकीच्या नियमांचे पालन -------------------- ना? (करणे)

३. मी उद्या पेट्रोल --------------------. (भरणे)

४. ती तिच्या मित्राकडे --------------------. (जाणे)

५. आरती तिची टॅक्सी --------------------. (पुसणे)

६. माझी परीक्षा झाली की मी तुला भेटायला --------------------. (येणे)

६. अदिती काय विचार करत आहे? ऐकू या आणि खालील क्रियापदांची रूपे सांगू या. अदिती क्या सोच रही है? सुनें और नीचे दिये गयी क्रियाओं के रूप बतायें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना पुढील वाक्ये वाचून दाखवावीत. मग उदाहरणात दाखवल्याप्रमाणे भविष्यकाळी क्रियापदाचे दुसरे रूप सांगावे. मग पुढील वाक्ये वाचून दाखवून त्यांतील अधोरेखित क्रियापदांसाठी त्यांची दुसरी रूपे विचारावीत.

मी सुट्टीत घरी गेल्यावर खूप मजा <u>करेन</u>. भरपूर इडली सांबार <u>खाईन</u>, नारळपाणी <u>पिईन</u>. मैत्रिणींबरोबर भरपूर <u>फिरेन</u>. भरपूर <u>झोपेन</u>, आईबाबांना <u>सांगेन</u>, मला उठवूच नका.

उदा॰ करेन – करणार

१. खाईन – ....

२. पिईन – ....

३. फिरेन – ....

४. झोपेन – ....

५. सांगेन – ....

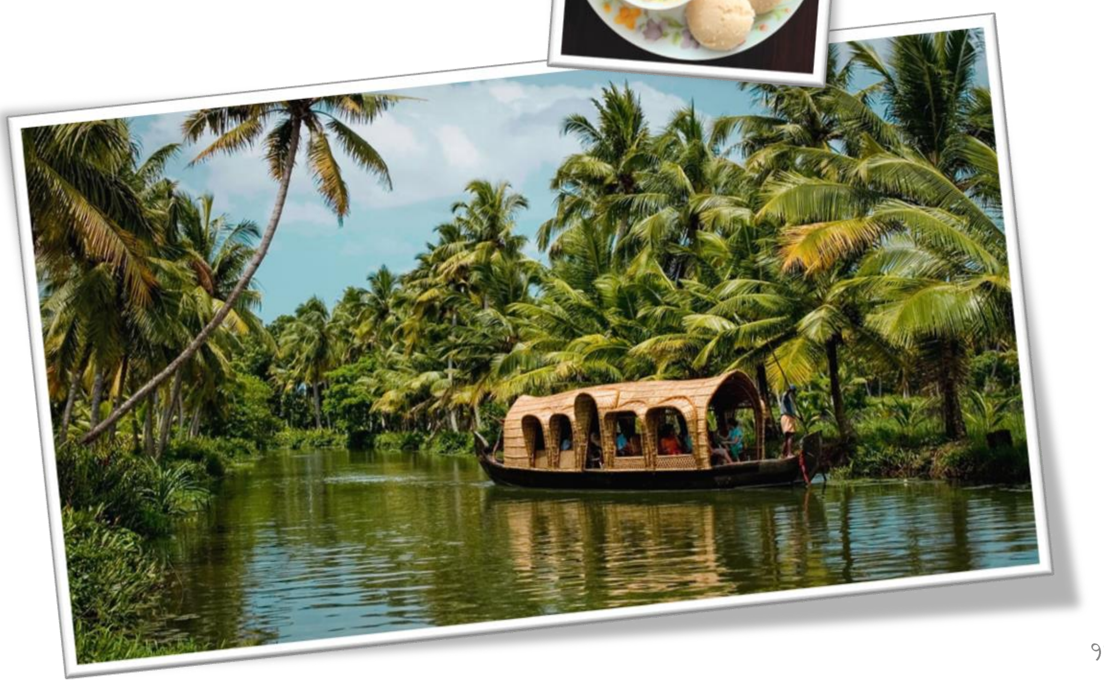

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी सूचना : शिक्षकांनी पुढील तक्ता विद्यार्थ्यांना वाचून दाखवून त्यातील सर्व रूपे समजावून सांगणे व कंसात दिलेल्या इतर क्रियापदे घेऊन त्यांचा सराव करून घेणे अपेक्षित आहे.

'खाणे'

एकवचन		**अनेकवचन**	
मी	खाईन	**आम्ही / आपण**	खाऊ
तू	खाशील	**तुम्ही / आपण**	खाल
तुम्ही / आपण	खाल	**तुम्ही / आपण**	खाल
तो / ती / ते	खाईल	**ते / त्या / ती**	खातील

(याचप्रमाणे – जाणे, येणे, राहणे, होणे)

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी सूचना : शिक्षकांनी पुढे दाखवल्याप्रमाणे विद्यार्थ्यांना क्रियापदांच्या भविष्यकाळी रूपांचा वाक्यात उपयोग करायला सांगणे व आवश्यक तिथे मदत करणे अपेक्षित आहे.

याचप्रमाणे – जाणे,

- मी उद्या बाजारात ....
- आपण उद्या सकाळी मॅरीन ड्राईव्हला ....
- त्या परवा मंदिरात ....

७. **सराव करू या.** अभ्यास करें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : पुढे भाषिक संरचनेचा सराव करण्याचे एक तंत्र दाखवले आहे. या प्रकारचा सराव सर्व पाठांमध्ये नियमित येत राहील. या प्रकारच्या सरावात शिक्षकाने विद्यार्थ्यांना एखादे वाक्य म्हणून दाखवावे. शिक्षकाने निर्देशित केल्याप्रमाणे विद्यार्थ्याने त्या वाक्याची किंवा रचनेची पुनरावृत्ती करणे, प्रत्येक वेळी नवीन घटक बदलणे अपेक्षित असते.

सराव

उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका	उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका
तू सोमवारी येशील ना? (शिक्षिका)	हो, मी सोमवारी येईन.
शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
तू सोमवारी येशील ना?	हो, मी सोमवारी येईन.
तू मंगळवारी येशील ना?	हो, मी सोमवारी येईन.
तू बुधवारी येशील ना?	हो, मी बुधवारी येईन.
तू गुरुवारी येशील ना?	हो, मी गुरुवारी येईन.
तू शुक्रवारी येशील ना?	हो, मी शुक्रवारी येईन.

सराव

उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका	उदा॰ शिक्षक / शिक्षिका
तो सोमवारी येईल ना? (शिक्षिका)	हो, तो सोमवारी येईल.
शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
तो सोमवारी येईल ना?	हो, तो सोमवारी येईल.
ती मंगळवारी येईल ना?	हो, ती मंगळवारी येईल.
ते बुधवारी येईल ना?	हो, ते बुधवारी येईल.
तो गुरुवारी येईल ना?	हो, तो गुरुवारी येईल.
ती शुक्रवारी येईल ना?	हो, ती शुक्रवारी येईल.

८. सराव करू या. अभ्यास करें।

सराव

उदा० शिक्षक / शिक्षिका	उदा० शिक्षक / शिक्षिका
तू सोमवारी येशील ना? (शिक्षिका)	हो, मी सोमवारी येईन.

शिक्षक / शिक्षिका	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी
तू सोमवारी येशील ना?	हो, मी सोमवारी येईन.
तुम्ही मिसळ खाल ना?	हो, आम्ही मिसळ खाऊ.
तो एकटा राहील ना?	हो, तो एकटा राहील.
ते औषध नीट घेतील ना?	हो, ते नीट औषध घेतील.
त्यांचं काम नीट होईल ना?	हो, त्यांचं काम नीट होईल.

८. ऐकू या. सुनें

आई : चिंटू, अभ्यास केलास का?

चिंटू, पढ़ाई की?

चिंटू : उद्या करेन.

कल करूँगा।

आई : औषध घेतलंस का?

दवाई ली?

चिंटू : नाही. उद्या घेईन.

नहीं। कल लूँगा।

आई : पाणी प्यायलास?

पानी पिया?

चिंटू : नाही. मी उद्या पिईन!

नहीं। कल पिऊँगा।

आई : तुला बरं व्हायचं नाहीये का?

तुम्हें ठीक नहीं होना है क्या?

चिंटू : अगं, उद्या होईन!

अरे, कल हो जाऊँगा!

९. वाक्ये पूर्ण करा. वाक्य पुरे करें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना एकेक वाक्य वाचून कंसातील क्रियापद सांगावे. विद्यार्थ्यांनी क्रियापदाचे योग्य भविष्यकाळी रूप सांगणे अपेक्षित आहे.

१. मी आज पिक्चरला जाणार आहे. तू पण .... ना? (येणे)
२. मला आत्ता आंबा नको आहे. मी उद्या .... (खाणे)
३. ए सम्या, तू आत्ता चहा .... का? (घेणे)
४. आम्ही आग्र्याला दोन दिवस .... (राहणे)
५. जुलैमध्ये माझा भाऊ इंजिनियर .... (होणे)

१०. उत्तरे द्या. उत्तर दें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी पुढील प्रश्न वाचून दाखवावेत व उदाहरणात दाखवल्याप्रमाणे विद्यार्थ्यांनी उत्तरे देणे अपेक्षित आहे.

१. तू सोमवारी येशील ना? – नाही, मी मंगळवारी येईन.
२. तुम्ही मिसळ खाल ना? – नाही, आम्ही ....
३. आपण माझे काम कराल ना? – हो, ...
४. तुम्ही सप्टेंबरमध्ये पुण्यात याल ना? – नाही, ...
५. तू एकटा राहशील ना? – हो, ...
६. ते औषध नीट घेतील ना? – हो, ...
७. माझे ऑपरेशन नीट होईल ना? – हो, ...

चला आता सांगू या, आपण उद्या काय करणार ते ...

११. रिकाम्या जागा भरू या. रिक्त स्थान भरें।

शिक्षकों के लिए सूचना

शिक्षकांसाठी टीप : शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना उदाहरण वाचून दाखवावे. नंतर एकेक वाक्य वाचून दाखवावे. विद्यार्थ्यांनी क्रियापदाचे योग्य भविष्यकाळी रूप सांगणे अपेक्षित आहे.

उदा॰ मी रोज वर्तमानपत्र वाचतो.
मी रोज वर्तमानपत्र वाचणार आहे.
१. मी रोज सकाळी योगासने करते.
मी रोज सकाळी योगासने .... आहे.
२. तो बिल भरतो.
तो बिल .... आहे.
३. आम्ही सकाळी खोली स्वच्छ करतो.
आम्ही सकाळी खोली स्वच्छ .... आहोत.
४. सफाईकामगार केर काढतात.
सफाईकामगार केर .... आहेत.
५. त्या वडापाव खात आहेत.
त्या वडापाव .... आहेत.
६. तो नागपूरला येत आहे.
तो नागपूरला .... आहे.
७. तो चित्रपट पाहतो आहे.
तो चित्रपट .... आहे.

दृष्टिक्षेप
नाम

तो केर कचरा	ती खोली, त्या खोल्या कमरा / गहराई	ते लग्न, ती लग्ने / ग्नं शादी
तो अभिमान गर्व	त्या शुभेच्छा, बधाइयाँ, शुभकामनाएँ	ते निमित्त, ती निमित्ते / त्तं कारण, वजह
	ती ताई, त्या ताया दीदी	ते अभिनंदन बधाई
		ते स्वप्न, ती स्वप्ने / प्नं सपना
		ते औषध, ती औषधे / धं दवाई

क्रियापदे	**विशेषणे**	**इतर शब्द**
फिरायला जाणे घूमने जाना	पुढचा अगला	उद्या कल
राहणे रहना	एकटी अकेली	- साठी - के लिये
खाणे खाना	सगळे सब	कधी कब
जाणे जाना	स्वत: स्वयं, खुद	- निमित्त - के लिये

क्रियापदे	इतर शब्द
येणे आना	नक्की जरूर, पक्का
धावणे दौड़ना	तसाच वैसा ही
लिहिणे लिखना	भरपूर खूब, बहुत
चालणे चलना	परवा परसों
काढणे निकालना	नीट ठीक से
भरणे भरना	
भेटणे मिलना	
चालवणे चलाना	
फिरवणे घुमाना	
बसवणे बिठाना	
वाट पाहणे राह देखना	

आता मला हे येतं. अब मुझे यह आता है।

उद्याची गोष्ट सांगणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

साधा भविष्यकाळ ओळखणे आणि वापरणे

☐ उत्तम ☐ चांगलं ☐ जेमतेम ☐ फारच कमी

तोंडी परीक्षेचा आराखडा (५० गुण)

१. स्वतःचे नाव, गाव आणि व्यवसाय सांगणे. (१० गुण)

२. आपल्या जोडीदारासोबत सोपा संवाद साधणे. (नाव, व्यवसाय, राहण्याचे ठिकाण, पत्ता विचारणे आणि सांगणे, काय होतंय ते विचारणे आणि उत्तर देणे, इत्यादी...) (१० गुण)

३. ध्वनिफीत ऐकून त्यावरील प्रश्नांची उत्तरे देणे. (१० गुण)

४. मराठी अंक १-२०, वार इत्यादी सांगणे. (१० गुण)

५. दिलेल्या सोप्या शब्दावरून वाक्य तयार करणे. (१० गुण)
उदा॰ - निळा - मला निळा रंग आवडतो.
सोमवार - आज सोमवार आहे.

शिक्षकांनी हा आराखडा असाच वापरावा किंवा यांपैकी कोणतेही तीन प्रश्न वापरून ते ५० गुणांमध्ये बसवावेत.

श्रमिकांसाठी मराठी

COMMUNICATIVE MARATHI FOR LABOURERS

- अमराठी श्रमिकांसाठी मराठी अध्ययन सामग्री
- त्यांच्या व्यवसायाशी संबंधित शब्दसंग्रहावर विशेष भर
- प्रौढ विद्यार्थ्यांसाठी
- एकात्मिक संप्रेषणात्मक दृष्टिकोन
- हिंदी भाषांतर
- भाषिक कौशल्ये : श्रवण, आकलन, संभाषण

- Marathi study material for non-native labourers
- Special focus on vocabulary related to their profession
- For adult learners
- An integrated communicative approach
- Translation in Hindi
- Language skills: Listening, Understanding, speaking

- अन्यभाषक मजदूरों के लिए मराठी अध्ययन सामग्री
- उनके पेशे से संबंधित शब्दावली पर विशेष ध्यान
- वयस्क लक्ष्य समूह
- एकीकृत संवादात्मक पद्धती
- हिंदी में अनुवाद
- भाषा कौशल: सुनना, समझना, बोलना

RAJYA MARATHI VIKAS SANSTHA | UNIVERSITY OF MUMBAI